GAGNEFS KOMMUNS ÖVERSIKTSPLAN 2040

BILAGA 1

Miljökonsekvens-beskrivning för Gagnefs kommuns översiktsplan 2040

Laga kraft 2022-07-12

GAGNEF

Sammanfattning

Denna miljökonsekvensbeskrivning tillhör och baseras på samrådshandlingen för Gagnefs kommuns översiktsplan 2040. En översiktsplan innehåller mål, strategier och ställningstaganden för den långsiktiga fysiska utvecklingen i en kommun. Översiktsplanen är vägledande och ska fungera både som vision och strategi för kommunens utveckling samt vara ett konkret stöd i arbetet med exempelvis detaljplaner, bygglov, förfrågningar och exploateringsfrågor. Sweco har anlitats för att genomföra miljöbedömning av den nya översiktsplanen där syftet enligt miljöbalken är att integrera miljöaspekter i planering och beslutsfattande så att en hållbar utveckling främjas.

Förslag till översiktsplan

Gagnef är unikt eftersom kommunen saknar centralort. I arbetet med ÖP 2040 har det varit nödvändigt att alla kommunens tätorter behandlats lika. Under samrådsprocessen har därför inkluderat noggrann bearbetning av samtliga åtta tätorter, utöver hela kommunens sammantagna utveckling. Arbetet med hela kommunen har varit mer översiktligt och har hållits på en, för översiktsplanering, traditionell kommuntäckande nivå. Gagnefs kommuns ÖP 2040 som går på granskning våren 2022 saknar tätortsfördjupningarna och koncentreras på de kommuntäckande allmänna intressena. Eftersom MKBn som togs fram i samrådsskedet innefattar mer än det som ställs ut på granskning riskerar inga betydande miljöpåverkansfrågor att förbises. Därför har inte MKBn uppdaterats i detta skede. När fördjupningarna ställs ut på granskning kommer även MKBn behöva ses över. Antagagandehandlingarna för ÖP 2040 är som följer:

Kapitel 1–3 Bilagor Samrådsredogörelse Särskilt utlåtande

Planförslagets miljöpåverkan

Miljökonsekvensbeskrivningen har genomförts för att analysera och bedöma konsekvenser på människors hälsa och miljön som kan uppstå vid ett genomförande av planförslaget. Åtta aspekter har analyserats och bedömts - vattenmiljö, naturmiljö, rekreation och friluftsliv, klimatpåverkan och energiförsörjning, kulturmiljö, hushållning med naturresurser, befolkning och människors hälsa samt klimatrelaterade risker.

Planförslaget har bedömts medföra möjlighet till positiva konsekvenser för aspekterna vattenmiljö, naturmiljö, kulturmiljö, klimatrelaterade risker klimatpåverkan och energiförsörjning samt hushållning med naturresurser. Planförslaget har bedömts medföra förväntade positiva konsekvenser för aspekten rekreation och friluftsliv. Inom miljöaspekten befolkning och människors hälsa har planförslaget bedömts medföra risk för negativa konsekvenser. Detaljerade bedömningar av respektive aspekt redovisas i kapitlet Miljökonsekvenser.

Jämfört med nollalternativet, där konsekvenserna inom merparten av undersökta miljöaspekter bedömts som risk för negativa eller obetydliga, ger planförslaget betydligt bättre förutsättningar för både minskning negativa miljöeffekter och förstärkning av positiva värden.

För att minska negativ påverkan inom en given miljöaspekt kan olika former av åtgärder och försiktighetsmått vidtas i det fortsatta arbetet vid ett genomförande av översiktsplanen. Förslag på åtgärder redovisas under respektive miljöaspekt i kapitlet Miljökonsekvenser.

1 Inledning ... 5
1.1 Gagnefs kommun ... 5
1.2 Nuvarande översiktsplan ... 5
1.3 Miljöbedömning av översiktsplan ... 6
2 Avgränsning ... 7
2.1 Saklig avgränsning och tillhörande bedömningsgrunder ... 7
2.1.1 Sveriges miljömål ... 8
2.1.2 Miljökvalitetsnormer ... 9
2.2 Geografisk avgränsning ... 9
2.3 Tidsmässig avgränsning ... 10
3 Alternativ ... 11
3.1 Planförslag ÖP 2040 ... 11
3.1.1 Anpassning av planförslaget ... 12
3.2 Nollalternativ ... 12
4 Metod och bedömning ... 13
4.1 Nivå på bedömning ... 14
5 Miljökonsekvenser ... 15
5.1 Naturmiljö ... 15
5.2 Kulturmiljö ... 18
5.3 Vattenmiljö ... 22
5.4 Rekreation och friluftsliv ... 25
5.5 Klimatpåverkan och energiförsörjning ... 28
5.6 Hushållning med naturresurser ... 31
5.7 Befolkning och människors hälsa ... 33
5.8 Klimatrelaterade risker ... 36
6 Samlad bedömning ... 39
7 Påverkan på miljökvalitetsmålen ... 42
8 Fortsatt arbete och uppföljning ... 45
9 Referenser ... 46

GAGNEFS KOMMUNS ÖVERSIKTSPLAN 2040 Bilaga 1, laga kraft 12 juli 2022

MILJÖKONSEKVENSBESKRIVNING av Sweco Sverige AB, uppdragsnummer 13012009,
Miljö- & stadsplanering, Martyna Mikusinska, Bertha Ekstrand Amaya, Sofie Lücke och granskare Emma Campbell

FOTO Unsplash **GRAFISK FORMGIVNING** Naula Design, naula.se
GAGNEFS KOMMUN Färjbacksvägen 5, 785 61 Djurås **WEBBPLATS** gagnef.se **VÄXEL** 0241-151 00 **E-POST** registrator@gagnef.se **ORG.NR** 212000-2155

1 Inledning

En översiktsplan är ett dokument som varje kommun tar fram i syfte att redogöra för inriktningen på den långsiktiga utvecklingen av kommunens fysiska miljö. Översiktsplanen omfattar hela kommunen och ger vägledning för hur mark- och vattenområden ska användas och hur den byggda miljön ska användas, utvecklas och bevaras.

1.1 Gagnefs kommun

Gagnefs kommun har ca 10 000 invånare och är belägen mitt i Dalarna. Kommunen saknar någon egentlig centralort, och består istället av ett femtiotal orter och byar, varav Björbo, Bäsna, Dala-Floda, Djurås, Djurmo och Sifferbo, Gagnef samt Mockfjärd är de största orterna. De närmast belägna större städerna är Borlänge och Falun.

Av kommunens yta utgörs 83% av skog, 9% av öppen mark, 6% sjöar och vattendrag samt 2% bebyggelse.

Liksom i många andra av kommunerna i Dalarna, har skogsbruket historiskt utgjort en viktig del av näringslivet i Gagnef. Träindustrin är av betydelse inom kommunen än idag, tillsammans med företag inom sektorerna högteknologi och tillverkningsindustri.

En stor andel av kommunens invånare arbetspendlar varvid goda kommunikationer är av stor vikt för näringslivet. De större transportlederna för gods och persontrafik genom kommunen är E16, riksväg 70, riksväg 66 samt järnvägarna Dalbanan och Västerdalbanan.

1.2 Nuvarande översiktsplan

Gällande översiktsplan för Gagnefs kommun (ÖPL GAGNEF 1998) antogs år 1998 och aktualitetsförklarades år 2011. Översiktsplanen består av en kommunomfattande del och en fördjupning som behandlar de åtta tätorterna Björbo, Floda, Mockfjärd, Gagnef, Djurås, Djurmo-Sifferbo och Bäsna.

Sedan denna översiktsplan antogs har kraven på den kommunala översiktsplaneringen utökats. Till exempel har miljöbalkens tillkomst inneburit stora förändringar i inom miljöområdet. Eftersom alla beslut enligt miljöbalken ska förhålla sig till den kommunala översiktsplanen behöver den redovisa kommunens syn på dessa frågor. Vidare har miljökvalitetsnormer införts i svensk lag, med ett krav om att översiktsplanen ska redovisa hur kommunen avser att följa dessa.

En aktualitetsprovning av översiktsplanen gjordes av Länsstyrelsen Dalarnas län i februari 2018 (Länsstyrelsen, 2018), där behovet av framtagande av ny översiktsplan för Gagnefs kommun konstaterades.

1.3 Miljöbedömning av översiktsplan

Enligt 6 kap. miljöbalken (MB) ska en myndighet eller kommun som upprättar eller ändrar en plan göra en strategisk miljöbedömning, om genomförandet av planen kan antas medföra betydande miljöpåverkan. Vidare finns det bestämmelser i Miljöbedömningsförordningen (2017:966) om vilka planer som alltid kan anses medföra en betydande miljöpåverkan eller inte, och översiktsplaner är just en sådan plan.

Som ett steg i arbetet med strategisk miljöbedömning upprättas en skriftlig redogörelse, en så kallad miljökonsekvensbeskrivning (MKB) enligt 6 kap. 11–19 §§ miljöbalken. Det är i MKBn (detta dokument) som miljöeffekter identifieras, beskrivs och bedöms.

Det innebär att för varje ny översiktsplan ska en strategisk miljöbedömning göras och en miljökonsekvensbeskrivning (MKB) tas fram.

Syftet med en miljöbedömning enligt miljöbalken är att integrera miljöaspekter i planering och beslutsfattande så att en hållbar utveckling främjas.

2 Avgränsning

2.1 Saklig avgränsning och tillhörande bedömningsgrunder

Avgränsning av miljöaspekter har utförts i samråd med Länsstyrelsen i Dalarnas län. Avgränsningssamråd hölls 2020-12-15 och Länsstyrelsens synpunkter har sammanfattats i yttrande daterat 2021-02-08 (Länsstyrelsen, 2021).

Miljökonsekvensbeskrivningen föreslås omfatta följande miljöaspekter, för vilka planens genomförande kan antas medföra betydande miljöpåverkan. Den sakliga avgränsningen utgår ifrån de miljöeffekter som definieras i 2 §, 6 kap Miljöbalken.

Miljöaspekt	Motivering
Vattenmiljö	En ny översiktsplan kan påverka vattenmiljön genom en rad olika områden såsom; förändrade dagvattenflöden i och med tillkomsten av hårdgjorda ytor, tillkomst av bebyggelse utanför kommunala verksamhetsområdet för VA, exploatering i närheten av yt- och grundvattenförekomster. Hur MKN för vatten beaktas i planen kommer att utgöra en viktig bedömningsgrund för MKB.
Naturmiljö	Utvecklingen av tätorterna i kommunen kommer innebära att ny mark behöver tas i anspråk, till viss del på bekostnad av mark i form av grönområden. Påverkan på naturmiljö vid exploatering är svår att undvika helt, men kan variera mycket beroende på var kommunen väljer att exploatera. MKBns fokus kommer att ligga på om ÖP 2040 bidrar till bevarande av områden med höga naturvärden, ekosystemtjänster samt spridningssamband och barriärer.
Rekreation och friluftsliv	I samband med översiktsplanering är det av stor vikt att hänsyn tas till behovet av tätortsnära rekreationsområden. Fokus i MKB kommer att ligga på hur kommunen avser att förvalta och utveckla populära frilufts- och rekreationsområden för att kunna nyttjas för dessa syften även i framtiden.
Klimatpåverkan och energiförsörjning	Kommunens översiktsplan utgör en viktig grund i det kommunala arbetet för att minska sitt bidrag till klimatpåverkan. Beroende på hur bebyggelseutveckling planeras och om hänsyn tas till avstånd och vilka transportmedel som kan tillgås kan klimatpåverkan öka eller minska. Med en ökande befolkning kommer även sannolikt transportbehoven att öka. Det är viktigt att de ökade transporterna kan ske på ett miljövänligt sätt. Möjligheten att avsätta mark för generering av förnybar energi är en annan fråga som kopplar översiktsplanen till klimatpåverkan. MKBn kommer även att se över hur det ökade transportbehovet kan hanteras utifrån en hållbar utveckling.

Miljöaspekt	Motivering
Kulturmiljö	I kommunen finns 6 riksintressen för kulturmiljövård, ett större antal fornlämningar samt ett antal värdefulla fäbodmiljöer. Det finns många kulturmiljöer med högt värde men eftersom det saknas en aktuell kulturmiljöinventering är dom inte utpekade. För riksintresseområdena övre och Nedre Österfors, Finntorpet och Skallbodarna saknas idag formellt skydd i form av områdesbestämmelser för att säkerställa riksintressena. Med denna förutsättning är det särskilt viktigt att översiktsplanen anger tydliga rekommendationer som stöd för bygglovsgivningen i dessa områden och i andra kulturmiljöer som har höga värden men som inte är riksintresseområden.
Hushållning med naturresurser	I kommunen finns jordbruksmark i anslutning till de mest tätbebyggda områdena, och det är sannolikt att denna mark kan påverkas av planer för bebyggelseutveckling. Nya bebyggelseområden föreslås i planförslaget vilket kommer att innebära att jungfrulig mark tas i anspråk. Kommunens plan för bebyggelseutveckling samt bevarande av områden för natur, friluftsliv eller jordbruk kommer att ha betydande påverkan för en långsiktigt hållbar markanvändning inom kommunen. Fokus läggs på resurshushållning samt bevarande av jordbruksmark.
Befolkning och människors hälsa	I länsstyrelsens yttrade kring aktualitetsprövningen av gällande ÖP för Gagnefs kommun påtalades bland annat att nya handlingsprogram gällande riskfrågor inom Dalamitt har tillkommit. Det är av vikt att det nya förslaget till markanvändning för Gagnefs kommun tar hänsyn till nya underlag gällande risker.
Klimatrelaterade risker	Med pågående klimatförändringar beräknas risker för översvämningar, samt ras, skred och skyfall att öka. För tätorter som ligger intill vattendrag blir det av särskild vikt att inkludera möjliga klimatrelaterade risker och klimatanpassning översiktsplaneringen.

2.1.1 Sveriges miljömål

I ett separat kapitel i denna MKB bedöms ifall ett genomförande av översiktsplanen bidrar positivt till uppfyllandet av de nationella miljökvalitetsmålen eller inte. Följande miljökvalitetsmål har bedömts beröras av planförslaget:

- Begränsad klimatpåverkan
- Frisk luft
- Bara naturlig försurning
- Ingen övergödning
- Levande sjöar och vattendrag
- Grundvatten av god kvalitet
- Myllrande våtmarker
- Levande skogar
- Ett rikt odlingslandskap
- Ett rikt växt- och djurliv
- God bebyggd miljö
- Säker strålmiljö
- Giftfri miljö

Miljömålen *Skyddande ozonskikt, Hav i balans samt levande kust och skärgård* samt *Storslagen fjällmiljö* har inte inkluderats i bedömningen eftersom genomförandet av planen inte bedöms påverka dem.

Definitioner och preciseringar av de nationella miljökvalitetsmålen finns på webbsidan Sveriges miljömål, sverigesmiljomal.se.

> sverigesmiljomal.se

2.1.2 Miljökvalitetsnormer

Miljökvalitetsnormer (MKN) är ett juridiskt bindande styrmedel som infördes med miljöbalken 1999. Enligt 5 kap miljöbalken ska en miljökvalitetsnorm ange de föroreningsnivåer eller störningsnivåer som människor kan utsättas för utan fara för olägenheter av betydelse eller som miljön eller naturen kan belastas med utan fara för påtagliga olägenheter. MKN ska följas vid planläggning enligt PBL och av översiktsplanen ska det framgå hur kommunen avser att följa normerna.

MKN finns för vatten, luft och omgivningsbuller. MKN för omgivningsbuller berör i första hand kommuner vars befolkning överstiger 100 000 invånare, varvid frågan inte behandlas vidare för Gagnefs översiktsplan.

Miljökvalitetsnormen för utomhusluft gäller i hela landet och framgår av luftkvalitetsförordningen (2010:477). Normen består av både gränsvärden och målsättningsvärden för ett antal luftföroreningar, däribland kvävedioxid (NO2) och partiklar (PM10, PM2,5). Samtliga miljökvalitetsnormer för luft klaras i Dalarnas län (Dalaluft, 2021). Planförslaget bedöms inte försämra luftkvaliteten och därmed inte heller äventyra möjligheterna att fortsättningsvis följa normen.

Svensk vattenförvaltning utgår från EU:s ramdirektiv för vatten, det så kallade vattendirektivet (Direktiv 2000/60/ EG – 2008/105/EG). Direktivets intention är att kvaliteten på yt- och grundvatten i hela EU ska bevaras och förbättras.

Normerna är juridiskt bindande vilket innebär att myndigheter och kommuner inte får upprätta planer eller tillåta projekt som kan orsaka att ett vattens status försämras. Det innebär också att verksamheter inte får företas som kan försvåra genomförandet av planerade åtgärder enligt Vattenmyndighetens åtgärdsprogram som syftar till att höja ett vattens status.

Som huvudansvariga för den fysiska planeringen på lokal nivå har kommunen en viktig roll både som genomförare av vattenförvaltningens måluppfyllelse och som verksamhetsutövare. Planförslagets potentiella påverkan inom miljökvalitetsnormer för vatten bedöms i avsnitt 5.1 Vattenmiljö i denna MKB.

2.2 Geografisk avgränsning

Miljökonsekvensbeskrivningen ska omfatta hela Gagnefs kommun. I den mån det är relevant bedöms även planens konsekvenser på områden som ligger utanför kommungränsen. Påverkan som kan överskrida kommungränsen kan exempelvis gälla vägar, järnvägar, vattenförekomster eller riksintressen.

2.3 Tidsmässig avgränsning

Tidsplanen för genomförandet av översiktsplanen är satt till år 2040. Den tidsmässiga avgränsningen för miljökonsekvensbeskrivningen sammanfaller med denna period (2022–2040) då merparten av konsekvenserna bedöms ske under denna tid.

Påverkan inom vissa miljöaspekter kan dock sträcka sig längre än till planeringsperiodens slut. I den mån det är möjligt, rimligt och relevant, behandlar miljökonsekvensbeskrivningen även dessa effekter.

3 Alternativ

3.1 Planförslag ÖP 2040

Gagnefs kommun arbetar med framtagande av en ny kommuntäckande översiktsplan (ÖP), Översiktsplan 2040 för Gagnefs kommun. Gagnef är unikt eftersom kommunen saknar centralort. I arbetet med ÖP 2040 har det varit nödvändigt att alla kommunens tätorter behandlats lika. Under samrådsskedet av arbetet har därför inkluderat noggrann bearbetning av samtliga åtta tätorter, utöver hela kommunens sammantagna utveckling. Gagnef kommuns översiktsplan består av en kommunomfattande del samt en fördjupande del som behandlar de åtta orterna Björbo, Dala-Floda, Mockfjärd, Gagnef, Djurås, Djurmo, Sifferbo och Bäsna. Arbetet med hela kommunen har varit mer översiktligt och har hållits på en, för översiktsplanering, traditionell kommuntäckande nivå.

Under samrådet hösten 2021 inkom omfattande synpunkter på tätortsförslagen vilket gör att förslagen för tätorterna får bearbetas och senareläggas. Tätortsfödjupningarna utgår från 2022 års granskningsversion. MKBn som tog fram för samrådet gäller däremot fortfarande då den är mer omfattande än planförslaget som ställs ut för granskning kommer inga betydande miljökonsekvenser att förbises.

Arbetet med ÖP2040 har utgått från det vägledande dokumentet *politiska strategiska vägval för markanvändning i översiktsplan 2040 för Gagnefs kommun* som tagits fram inom ramen för arbetet. I denna strategiska vägledning, beslutad av Kommunstyrelsen, står att läsa:

Gagnefs unika identitet *är den flerkärniga tätortstruktur som ligger som ett pärlband längs med älvarna. Det är viktigt att identiteten bevaras och utvecklas genom att främja rekreation och närproducerad mat samt bevara natur- och kulturmiljöer. I lägen som uppfattas som attraktiva, exempelvis tomter nära vatten, kan kommunen erbjuda mark för både bostäder och verksamheter.*

Hela kommunen växer *och fortsatt befolkningstillväxt skapas genom att:*

- *ta vara på där det finns intresse att bygga,*
- *skapa attraktiv mark för all typ av bebyggelse,*
- *främja ett rikt natur- och kulturliv,*
- *ha en aktiv markanskaffningspolitik.*

Förtätning *eftersträvas i första hand när orterna växer och utvecklas samtidigt som värdefull kulturmiljö och populära rekreationsområden bevaras. På så vis skapas en tät, miljövänlig bebyggelse som är nära, tillgänglig och har goda möjligheter för kollektivtrafik.*

Tätortsnära skog *är en del av grönstrukturen och bör prioriteras på de platser där den är viktig för folkhälsan, friluftsliv och rekreation.*

Öppen mark *som är produktiv och aktivt brukas bör i första hand bevaras. I anslutning till befintliga orter kan ändå produktiv, öppen mark tas i anspråk om följande uppfylls:*

- *det bidrar till en god samhällsstruktur,*
- *samhällsviktiga intressen inte kan tillgodoses på annan mark,*
- *bidrar till ett resurseffektivt och hållbart samhälle.*

3.1.1 Anpassning av planförslaget

Den strategiska miljöbedömningen har varit en integrerad del av planprocessen för framtagandet av ÖP2040. I ett tidigt skede i miljöbedömningen gjordes en preliminär bedömning av alla tätortskartor, med syfte att identifiera eventuella negativa miljöeffekter som behöver få ett särskilt fokus i planarbetet.

Därefter hölls tre anpassningsmöten, där MKB-författarna tillsammans med arbetsgruppen för översiktsplanen gick igenom respektive tätortskarta utifrån bedömda miljöaspekter. I samband med anpassningsmötena gav MKB-författarna förslag på hur tätortskartorna i ÖP2040 skulle kunna anpassas för att minska risken för negativa, eller öka möjligheter till positiva effekter inom bedömda miljöaspekter.

Den preliminära bedömningen bidrog till en integrerad process mellan plan- och miljöbedömningsarbetet, samt skapade en ömsesidig förståelse i det gemensamma arbetet. Några exempel på föreslagna anpassningar som föreslagits och arbetats in i ÖP2040 följer nedan:

- Vissa områden som pekats i för bebyggelseutveckling i planförslaget ligger i anslutning till områden med värden inom landskapsbild, naturmiljö, rekreation eller kulturmiljö. Vid anpassningsmöte påtalades vikten av att tydliggöra närheten till sådana värden i ortsbeskrivningarna i ÖP och även visa i karta att särskild hänsyn behöver tas vid utvecklingen av området. Kommunens anpassning har omfattat att flera utvecklingsområden benämns som hänsynsområden, utmarkerat med h i tätortskartor, där det framgår att särskild hänsyn behöver tas, till ett utpekat värde, vid fortsatt planering och exploatering.
- För vissa utvecklingsområden som pekats ut i de tidigare tätortskartorna har gränsdragning justerats för att anpassa till värden inom landskapsbild, naturmiljö, rekreation eller kulturmiljö.
- För utvecklingsområden som ligger inom vattenskyddsområde påtalas detta i tillhörande ortsbeskrivning, samt att hänsyn behöver tas till vattenskyddsområden vid exploatering.
- För ett utvecklingsområde för icke störande verksamhet har en anpassning skett utifrån det värdefulla odlingslandskapet. Vidare kommer hänsyn att tas vid detaljplaneläggning.
- Länsstyrelsens vägledande dokument om översvämningar och farligt gods har förts in i planförslag, och åtgärder för hantering av riskerna lagts till.
- Kommunen har lagt till riksintressekarta för varje tätort för att tydliggöra vilka utvecklingsområden som ligger inom riksintresseområden.
- Kartor med aktsamhetsområden för skredrisker (SGUs kartering) har lagts till i planförslagets andra kapitel.

3.2 Nollalternativ

Enligt miljöbalken (MB 6:12) ska en miljökonsekvensbeskrivning innehålla en beskrivning av miljöförhållandena och miljöns sannolika utveckling om planen inte genomförs. Detta alternativ utgör ett så kallat nollalternativ, eller framskrivet nuläge, som planförslaget ska jämföras mot, för att tydliggöra planförslagets konsekvenser. Nollalternativet för denna MKB är en fortsatt utveckling utifrån nuvarande översiktsplan och andra antagna handlingar som styr markanvändningen i kommunen. Då det har gått lång tid sedan översiktsplanen antogs är det troligt att den inte är aktuell inom alla relevanta aspekter som bedöms i MKB. I de fall nuvarande översiktsplan inte stämmer överens med rådande utveckling och sannolik framtidsprognos, har nollalternativet att baserats på andra underlag.

4 Metod och bedömning

Konsekvenserna av nollalternativet och planförslaget bedöms och redovisas i text. Under varje miljöaspekt i kapitel 5 redovisas bedömningskriterier, nuläge samt effekter och konsekvenser av nollalternativ respektive planförslag.

I miljökonsekvensbeskrivningen används en skala för att värdera konsekvenserna. Skalan bygger på relationen mellan befintliga värden och omfattningen av bedömd miljöpåverkan. Skalan beskriver såväl positiva som negativa konsekvenser. Konsekvensbedömningen i MKB:n bygger på relationen mellan befintliga värden, påverkan och graden av effekter som ett genomförande av planen medför. Konsekvensbedömningen av planförslaget och nollalternativet görs med utgångspunkt i nuläget.

Med hänsyn till översiktsplanens mer övergripande karaktär är de direkta konsekvenserna ibland mycket svåra att bedöma, då många olika faktorer kan påverka dem. Därför görs bedömningarna utifrån om översiktsplanen medför möjlighet till positiva konsekvenser eller risk för negativa konsekvenser. I de fall ställningstagandena i planförslaget medför tydligare konsekvenser bedöms de som förväntade positiva eller negativa konsekvenser, se bedömningsskala i figur nedan.

Förslag till åtgärder och fortsatt arbete för att stärka positiva konsekvenser eller mildra negativa konsekvenser av planförslaget redovisas under respektive miljökonsekvens.

Förväntade positiva konsekvenser

Ställningstaganden och målsättningar i översiktsplanen förväntas medföra positiva konsekvenser för den bedömda miljöaspekten.

Möjlighet till positiva konsekvenser

Ställningstaganden och målsättningar i översiktsplanen *kan* medföra positiva konsekvenser för den bedömda miljöaspekten. Utfallet kan vara beroende av faktorer som kommunen inte styr i översiktsplaneringen.

Obetydliga/neutrala konsekvenser

Ställningstaganden och målsättningar i översiktsplanen medför inga direkta konsekvenser för den bedömda miljöaspekten.

Risk för negativa konsekvenser

Ställningstaganden och målsättningar i översiktsplanen *kan* medföra negativa konsekvenser för den bedömda miljöaspekten. Utfallet kan vara beroende av faktorer som kommunen inte styr i översiktsplaneringen.

Förväntade negativa konsekvenser

Ställningstaganden och målsättningar i översiktsplanen förväntas medföra negativa konsekvenser för den bedömda miljöaspekten.

4.1 Nivå på bedömning

Kommunens karaktär, med åtta huvudorter och utan centralort, gör att översiktsplanen omfattar fördjupningar för markanvändningen inom var och en av dessa tätorter.

Ambitionen för MKB är att hålla miljöbedömningarna på en översiktlig nivå, men även att fånga upp särskilda förutsättningar om dessa är av vikt för bedömningen av planens samlade miljökonsekvenser. Detta för att ge en helhetsbild av de miljökonsekvenser som översiktsplanen medför på kommunal nivå, snarare än att fokusera på detaljer som påverkas inom vardera av de åtta tätorterna.

5 Miljökonsekvenser

I detta kapitel beskrivs miljöförhållandena och miljöns sannolika utveckling vid ett genomförande av planen respektive nollalternativet.

För respektive miljöaspekt redovisas kriterier för bedömning, berörda delar i ÖP2040, särskilt beröra områden i kommunen, relevanta mål och rekommendationer i ÖP2040, nuläge, konsekvenser vid planförslag, konsekvenser vid nollalternativ samt förslag på åtgärder.

5.1 Naturmiljö

Kriterier för bedömning

- Beaktas grön infrastruktur?
- Bevaras områden med höga naturvärden?
- Främjas biologisk mångfald?

Berörda delar i förslag till ÖP

- Exploatering för bostäder/verksamheter/industrier/centrum
- Bevarandeområden för natur och friluftsliv

Särskilt berörda områden/tätorter

- Älvlandskap i skogs- och odlingsbygd
- Fäbodsmiljöer med betes och slåttermarker
- Barr- och lövskogsområden

Mål och rekommendationer i ÖP 2040

Det finns många ställningstaganden i ÖP2040 gällande naturmiljö. Här presenteras ett urval som är av störst vikt för bedömningen i denna MKB.

Rekommendationer för områden med lövskog

- *Spara lövträd, särskilt grova träd och död ved*
- *Gran bör avverkas*

Rekommendationer för betes- och slåttermarker

- *Traditionell skötsel med bete och/eller slåtter*
- *Spara varierande träd- och buskskikt med äldre träd*
- *Röja sly och hålla öppet*

Rekommendationer för lokor/småsjöar i odlingslandskapet

- *Sträva efter att minimera tillförsel av näringsämnen, t.ex. genom obrukad zon närmast lokan.*
- *Stor restriktivitet bör gälla för exploateringar intill lokor. Inför eventuell exploatering bör risk för näringstillförsel och annan skada utredas.*

Rekommendationer för barrskog

- *Formellt skydd av områden prioriteras till äldre barrnaturskog (inklusive våtmarker och vatten) inom utpekade grönstrukturområden.*

- *Det är positivt med stor hänsyn till naturvärden vid avverkningar. Ett hyggesfritt skogsbruk har stora fördelar för naturvärden och friluftsliv.*
- *Det är positivt om lövträd gynnas.*

Nuläge

I Gagnefs kommun finns ett stort antal områden med höga naturvärden. Totalt finns 27 naturreservat inom kommunen, varav drygt hälften även utgör Natura 2000-områden. Naturreservaten består huvudsakligen av äldre barrskog, branter och våtmarker. Stora delar av Västerdalälven utgör riksintresse för naturvård.

Speciellt för kommunen är älvlandskapet längs Badelundaåsen vid Österdalälven där geologin gett förutsättningar för ett mycket speciellt landskap med småsjöar (lokor), sänkor och våtmarker omväxlande med öppen jordbruksmark och lövskogspartier. Vidare utgör de gamla fäbodmiljöerna i skogslandskapet, där slåtter och bete har bedrivits under lång tid, unika och viktiga lokaler för biologisk mångfald.

Konsekvenser vid nollalternativ

Viss vägledning för skydd av värdefulla naturmiljöer ges i ÖPL GAGNEF 1998, genom exempelvis att naturvård ska prioriteras i de områden som utpekats i länsstyrelsens naturvårdsprogram från 1988. Här ska även stor restriktivitet med bebyggelse utanför etablerade husgrupper beaktas. Även naturreservat och naturvårdsområden utpekas som skyddsvärda.

Dock saknar ÖPL GAGNEF 1998 information om många grundläggande förutsättningar som idag ska vara vägledande för förvaltning och skydd av naturmiljö vid fysisk planering, såsom lagstiftningen i miljöbalken och strategier för grön infrastruktur, ekosystemtjänster, kommunala ansvarsarter, Natura 2000-områden mm.

Sammantaget bedöms nollalternativet medföra risk för negativa konsekvenser för naturmiljö. Bedömningen grundar sig till stor del i att ÖP 98 saknar vägledning utifrån aktuell lagstiftning, riktlinjer och andra förutsättningar som är nödvändiga att beakta till för att säkerställa att hänsyn tas till naturmiljö i översiktsplaneringen.

Konsekvenser vid planförslag

Kommunen visar i ÖP2040 att bevarande av värdefull naturmiljö utgör en viktig förutsättning i den fysiska planeringen. I planen finns ett helhetsgrepp där tydliga riktlinjer ges för olika naturvärden, både på lokal nivå (planering av tätorterna) och på kommunövergripande nivå (grön infrastruktur). I planförslaget ges riktlinjer som tydligt syftar till att bevara och förstärka den gröna infrastrukturen i kommunen. Större områden har pekats ut för bevarande av grönstruktur samt tätortsnära grönområden. I och med arbetet med grönstruktur i översiktsplanen har även grunden lagts för det fortsatta arbetet med en kommunal grönstrukturplan.

Konkreta rekommendationer för bevarande och förstärkande av naturvärden anges inom fyra huvudområden; älvlandskap i skogsbygd, älvlandskap i odlingsbygd, fäbodmiljöer samt barrskogsområden. Dessa rekommendationer gynnar förutsättningarna för att kunna bevara biologisk mångfald kopplad till de särskilda biotoper som uppstår i respektive landskapstyp.

Samrådsförslag för områden till grönstruktur

Bild: Karta som visar befintliga naturreservat, pågående naturreservatsbildningar, utvecklingsområden med tätortsnära grönstruktur samt förslag till grönstruktur.

- Utveckningsområde Tätortsnära skog/park N1
- Områden till grönstruktur (naturvård och friluftsliv)
- Skyddade områden (naturreservat, biotopskyddsområden, naturvårdsavtal)
- Pågående naturreservatsbildning
- Kommungräns
- Vandringsled

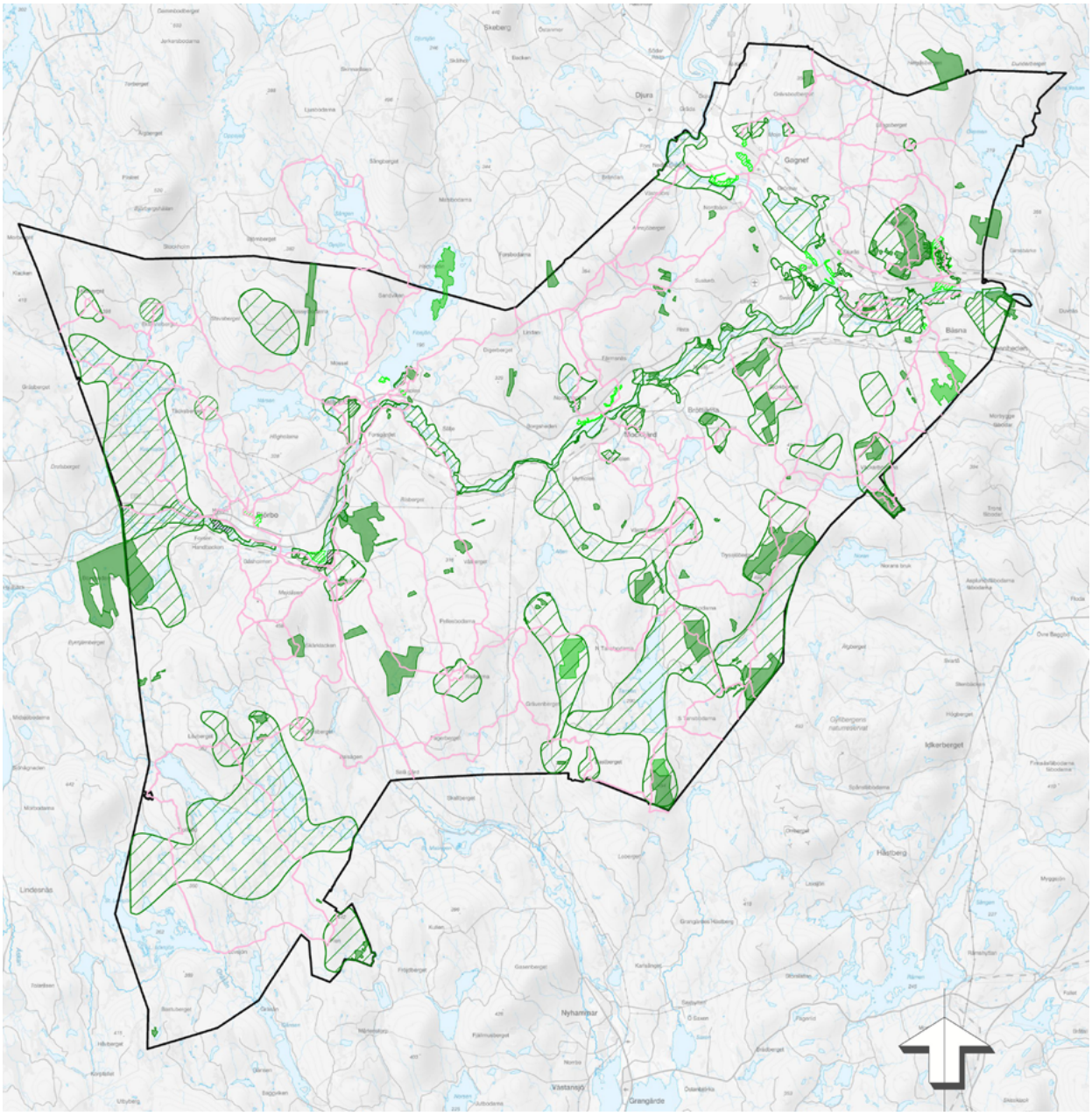

Planförslaget innebär samtidigt att en del skogsmark samt öppen mark och jordbruksmark kommer att tas i anspråk för utveckling av ny bebyggelse, verksamheter eller industrier. I samband med utpekande av nya områden för möjlig exploatering har dock stor hänsyn tagits till förekomsten av skyddsvärd natur, varvid de områden som kommer att exploateras inte hyser några utpekade värden.

Sammantaget bedöms planförslaget medföra möjlighet till positiva konsekvenser avseende naturmiljö. Bedömningen grundar sig på att föreslagen exploatering i tätorterna planerats så att områden med bekräftade höga naturvärden kan bevaras. Vidare har stora områden pekats ut för bevarande av grön infrastruktur inom kommunen.

Förslag på åtgärder

Komplettera planen med ställningstagande gällande bevarande av hotade arter, däribland Gagnefs kommuns ansvarsart, smällvedeln (ansvarsarten påtalades i Länsstyrelsen yttrande om översiktsplanens aktualitet, 2018).

5.2 Kulturmiljö

Kriterier för bedömning

- Bevaras kulturmiljöer?
- Tas särskild hänsyn till landskapsbild, bebyggelsestrukturer och bebyggelsetradition?

Berörda delar i förslag till ÖP

- Exploatering för bostäder/ej störande verksamheter

Särskilt berörda områden/tätorter

- Björbo, Dala-Floda, Djurås, Djurmo/Sifferbo och Gagnef

Mål och rekommendationer i ÖP 2040

Utvecklingsområden för bostäder där särskild hänsyn behöver beaktas kallas "Bh-områden" och föreslås i flera av kommunens tätorter. Bh-områden är föreslagna som nya bostadsområden i närhet till platser med höga kulturvärden. Särskild hänsyn behöver tas till bland annat landskapsbild, bebyggelsestruktur och bebyggelsetradition.

Hänsyn behöver tas vid nybebyggelse i anslutning till känsliga kulturmiljöer som är särskilt känsliga för exploatering. Stora ingrepp i en känslig miljö kan resultera i att hela kulturvärden går förlorade. Det är viktigt att tillräcklig hänsyn tas till områdets byggnadstradition och landskapsbild för att bevara den värdefulla kulturmiljön. Vägledning för historisk byggnation och tradition för Gagnefs kommun finns dokumenterad i Kulturmiljöer i Gagnefs kommun samt Bygga varsamt.

Gagnefs kulturmiljöer har klassats i två olika klasser. Klass 1 består av riksintressen och områden med mycket höga kulturmiljövärden. Områden som är klassade enligt klass 2 har höga kulturvärden som beskrivs i Kulturmiljöer i Gagnefs kommun som lokalt intresse.

Rekommendationer för klass 1 innebär att alla riksintressen för kulturmiljön i Gagnefs kommun bör skyddas med områdesbestämmelser. Vid byggnation eller förändrad

Samrådsförslag för klassificering av kulturmiljöer

Karta över kulturhistoriskt värdefulla områden i kommunen indelade i klass 1-områden och klass 2-områden

Klass 1-områden, A–I

Klass 2-områden, 1–36

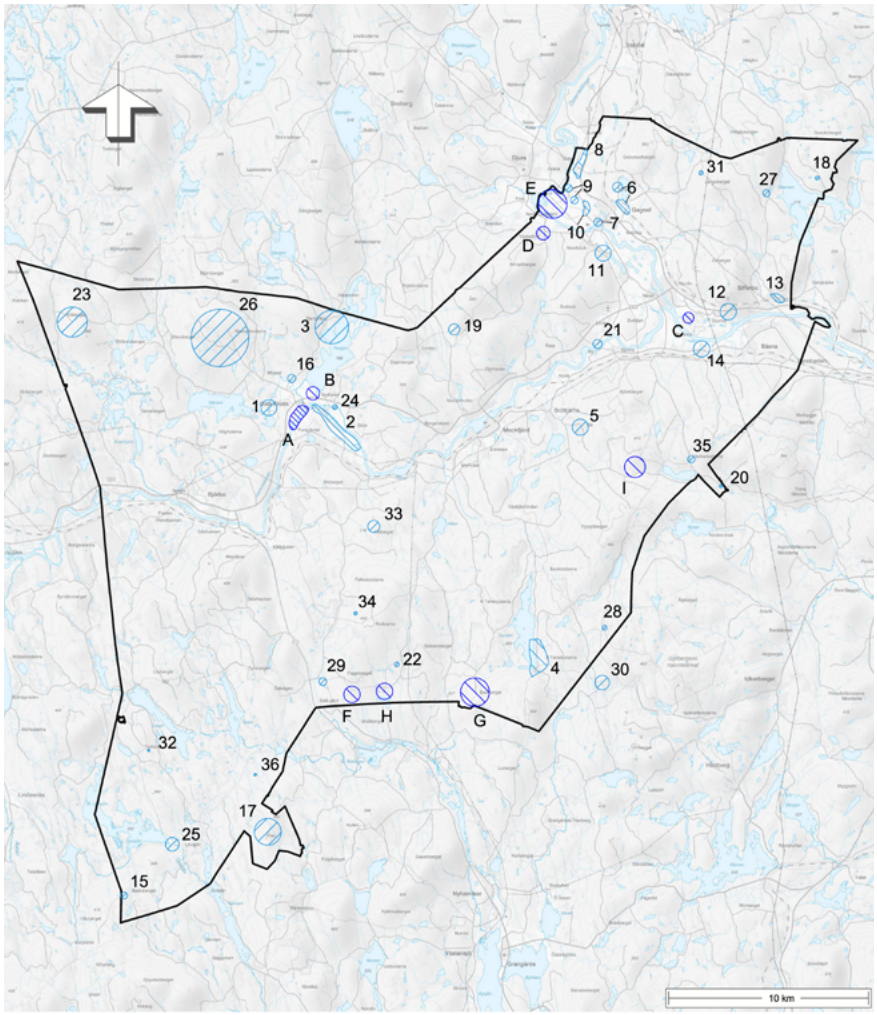

markanvändning i dessa områden måste därmed de framtagna områdesbestämmelserna följas. Klass 1 områden ska ha högsta prioritet för planläggning med syftet att skydda kulturmiljön.

Rekommendationer för klass 2 innebär att bebyggelse som följer områdets byggnadstradition bör tillåtas i utvecklingsområden, så kallade Bh-områden.

Nuläge

Kommunen präglas av älvdalsgångarna med öppna jordbrukssamhällen som ligger som ett pärlband längs med vattnet. Vidare omfattas kommunen av stora skogsarealer med mindre sjöar, vilket skapar goda förutsättningar för framtida ny bebyggelse.

Inom Gagnefs kommun finns sex riksintressen för kulturmiljövården; Bastberget (W 30), Djurmo Klack (W 27), Finntorpet (W 29), Skallbodarna (W 31), Svedje-

bodarna (W 32) samt Övre och Nedre Österfors (W 28). Fyra av dessa Bastberget, Djurmo klack, Skallbodarna och Svedjebodarna är idag skyddade med områdesbestämmelser.

I *Kulturmiljöer i Gagnefs kommun* (Norell, 1993) beskrivs ett 70-tal värdefulla kulturmiljöer. Områdena har delats in i lokalt intresse A och B, vilket innebär att områdena tilldelats en kategori, där varje objekt beskrivs i detalj med en kort historik, en beskrivning samt en värdering. De miljöer som pekas ut har stora kulturhistoriska och miljömässiga värden och bedöms representera Gagnefsbygdens särart.

Generellt består bebyggelsen av byar i tätare koncentrationer (klungbyar), lokaliserade till svaga höjder i odlingslandskapet. De bördiga områdena längs Dalälven har odlats i långa tider. I Gagnefs kommun förekommer forn- och kulturlämningar från samtliga förhistoriska tidsperioder, fyndplatser och skärvstensförekomster från stenålder, gravar från bronsålder och spår av järnframställning samt gravar från järnåldern.

Figur. Sex fäbodmiljöer med bebyggelse inom kommunen är av riksintresse.

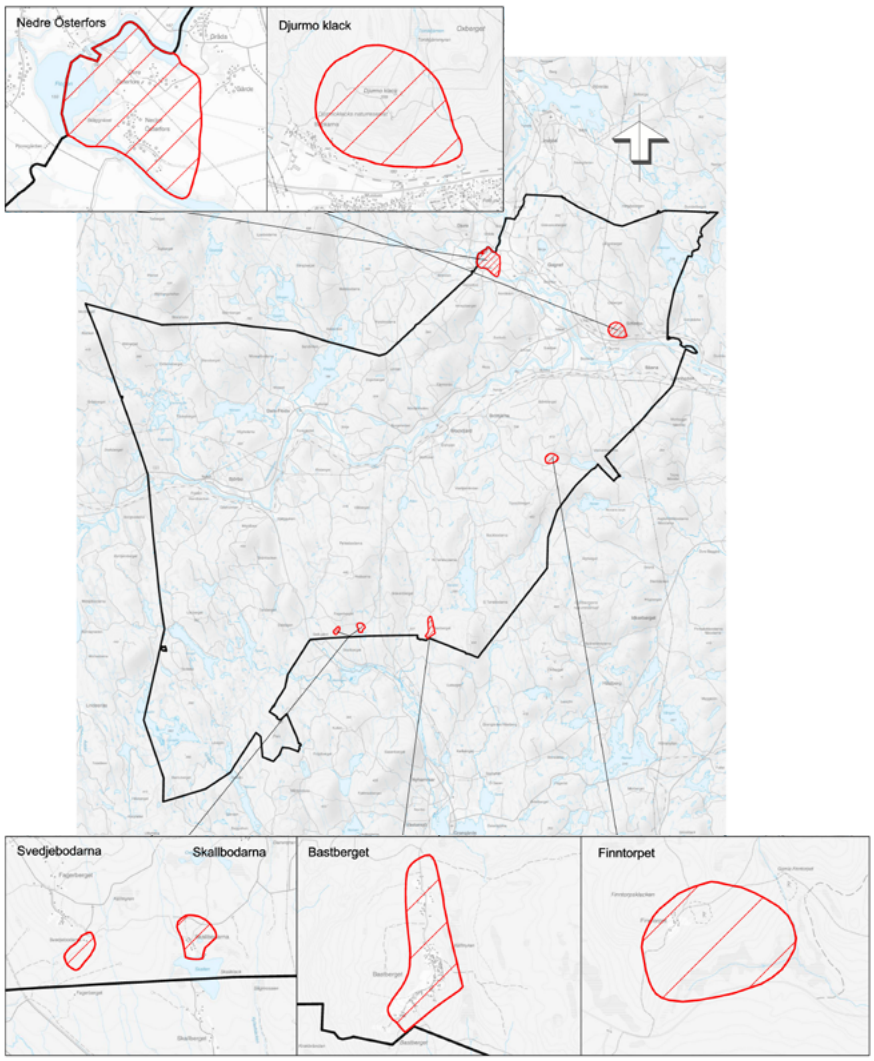

Konsekvenser vid nollalternativ

ÖPL GAGNEF 1998 hänvisar till värdefulla kulturmiljöer enligt *Kulturmiljöer i Gagnefs kommun* (Norell, 1993), och innehåller rekommendationer om hur fornlämningar, bebyggelsemiljöer ska hanteras vid exempelvis bygglovsprövning. Vidare innehåller ÖPL GAGNEF 1998 rekommendationer på färgsättning och materialval vid tillbyggnad eller ombyggnad av befintliga byggnader eller vid nybyggnation.

Nollalternativet innebär att de planerade områdesbestämmelserna för kommunens riksintressen inte tas fram. Det utökade skyddet av de värdefulla kulturmiljövärdena som saknar områdesbestämmelser uteblir, vilket kan påverka kulturmiljön vid framtida exploateringar i anslutning till dessa.

Sammantaget bedöms nollalternativet medföra risk för negativa konsekvenser med avseende på kulturmiljö. Bedömningen grundar sig på avsaknaden av aktuell kulturmiljöinventering samt avsaknad av skyddsbestämmelser för två av riksintresseområdena.

Konsekvenser vid planförslag

Planförslaget innebär att utvecklingsområden föreslås inom eller i direkt anslutning till områden av lokalt intresse för kulturmiljövården inom vissa av tätorterna. Dessa lokala intressen har kulturhistoriska värden som är värda att bevara och det är viktigt att hänsyn tas till dem vid kommande detaljplanering. ÖP 2040 innehåller rekommendationer för hur dessa områden ska hanteras i den kommande processen.

Enligt ÖP 2040 kommer riksintressen för kulturmiljövården att skyddas genom områdesbestämmelser. Planförslaget innehåller tydliga rekommendationer för hur riksintressen samt områden med höga kulturvärden av både nationellt och lokalt intresse ska skyddas i den kommande bygglovsprocessen.

Värdena ska beaktas i fysisk planering och bygglovshantering och inga åtgärder som påtagligt kan skada värdena ska tillåtas. Värdefulla kulturmiljöer ska ges formellt skydd med utgångspunkt från aktuella värdebeskrivningar. Inga riksintressen berörs direkt av planförslaget.

Sammantaget bedöms planförslaget medföra möjlighet till positiva konsekvenser för kulturmiljö. Bedömningen grundar sig på att det finns goda förutsättningar för anpassningar i samband med planering av ny bebyggelse i anslutning till utpekade värdefulla kulturmiljövärden.

Förslag till åtgärder

Kommunen bör prioritera det arbete som föreslås i ÖP 2040 med att uppdatera sitt kulturmiljöprogram för att kunna hantera kulturmiljöfrågorna i kommande skeden. Planen visar att det kan finnas behov av utredningar vid kommande detaljplanering för att inte riskera negativa konsekvenser för kulturmiljö.

Generellt är det viktigt att göra noggranna utredningar kring påverkan på värdefulla kulturmiljöer vid exploatering för att negativa konsekvenser ska kunna undvikas.

Ny bebyggelse och infrastruktur som föreslås inom eller i anslutning till värdefulla kulturmiljöer bör utredas noggrant ur kulturmiljöhänseende och anpassas till miljön för att upprätthålla och utveckla kulturmiljövärdena positivt.

Detaljplaner som tas fram och som berör skyddsvärda kulturmiljöer bör beskriva hur dessa miljöer ska tas tillvara och skyddas.

Utredningar om fornlämningar samt fördjupade landskapsanalyser bör utföras inför detaljplanering som berör värdefulla kulturmiljöer. Detaljplaneringen bör anpassas till kulturvärden.

5.3 Vattenmiljö

Kriterier för bedömning

- Säkerställs MKN för vatten?
- Säkerställs en god hantering av dagvatten?
- Värnas ekologiskt betydelsefulla vattenmiljöer?

Berörda delar i förslag till ÖP

- Exploatering för bostäder/verksamheter/industrier/centrum

Särskilt berörda områden/tätorter

- Västerdalälven och Österdalälven med stränder
- Djurmo - Badelundaåsens vattenskyddsområde, Bäsna vattentäkt
- Gagnef - vattenskyddsområde

Mål och rekommendationer i ÖP 2040

Det finns många ställningstaganden i ÖP2040 gällande vattenmiljö. Här presenteras ett urval som är av störst vikt för bedömningen i denna MKB.

All bebyggelse ska förhålla sig till VA-utbyggnadsplanen – därför föreslås i ÖP 2040 att utvecklingsområden ska i första hand anslutas till kommunens VA nät genom att verksamhetsområdena utökas i samband med detaljplaneläggning.

När det gäller vatten- och avlopp (VA) är det inte aktuellt med enskilda lösningar. Det planeras inga avlägsna områden med bostäder långt utanför bystrukturen vilket medför att den nybyggnation som sker ska kopplas ihop med befintligt VA-nät.

Lokalt omhändertagande av dagvatten är en viktig fråga vid bebyggelseutveckling i kommunen. All planläggning bör ta stor hänsyn till dagvattenhantering och föreslå lokala sätt att omhänderta vatten.

Ett behov av en kommunal dagvattenstrategi finns. Riktlinjer för hur dagvattenfrågorna ska hanteras utanför verksamhetsområden behöver tas fram. Strategin bör särskilt behandla följande frågor: föroreningar, reglering av dagvattenflöden, avlastning på det befintliga nätet, LOD, regler för nybyggnation samt lösningar för befintlig bebyggelse.

Stor restriktivitet bör gälla för exploateringar intill lokor. Inför eventuell exploatering bör risk för näringstillförsel och annan skada utredas. Sträva efter att minimera tillförsel av näringsämnen, t.ex. genom obrukad zon närmast lokan.

Åtgärder bör vidtas för att ge kommunens vattentäkter bättre skydd.

Särskilt stor hänsyn bör tas intill vattendrag med hotade arter, t.ex. flodpärlmussla.

Sjöar uppströms förekomst av flodpärlmusslor (Tansen och Bästen) bör ges särskild uppmärksamhet vid prövning och omprövning av enskilda avlopp.

Stor restriktivitet bör gälla för exploateringar intill lokor/småsjöar i odlingslandskapet. Inför eventuell exploatering bör risk för näringstillförsel och annan skada utredas.

Nuläge

Gagnefs kommun är rik på sjöar och vattendrag. Det finns 130 skogssjöar på över 1 hektar, ungefär 40 så kallade lokor, som är små istidssjöar utan vare sig in- eller utlopp, samt 5 sjöar i jordbruksbygden. Många av sjöarna har vatten av mycket hög kvalitet.

Större delen av kommunen avvattnas genom Dalälven, som med sina östra och västra delar sammanstrålar i Djurås.

Av de sjöar och vattendrag inom kommunen som har statusklassificerats enligt Vatteninformationssystem Sverige (VISS), har merparten måttlig ekologisk status, främst pga. förekomsten av vandringshinder för fisk. För några mindre sjöar i jordbrukslandskapet är övergödning med syrebrist som följd ett hot. Näringsämnen kommer huvudsakligen från jordbruket. Den enda större sjön med denna problematik är Edstjärnen[1] (VA-plan för Gagnefs kommun, 2020). Övriga klassade sjöar och vattendrag har god ekologisk status (VISS, 2021).

Samtliga klassade ytvatten i kommunens har klassificerats som ”uppnår ej god” kemisk status. Detta beror dock främst inte på lokala förhållanden, utan på att gränsvärdena för kvicksilver (Hg) och polybromerade difenyletrar (PBDE) överskrids i alla Sveriges ytvattenförekomster på grund av atmosfärisk deposition (VISS, 2021). Flosjön, som ligger strax norr om Dala-Floda, har klassificerats med ”uppnår ej god” kemisk status på grund av förhöjda nivåer av tungmetaller (bly och zink).

Samtliga grundvattenförekomster i kommunen som har statusklassats har god kemisk status.

I kommunen finns idag fem vattentäkter med tillhörande vattenskyddsområden Lennheden, Tallbacken, Sandvika Dala-Floda, Säls Fäbodar Brötjärna samt Källbäcken. Tätorten Gagnef ligger till stor del inom Tallbackens vattenskyddsområde, och östra delarna av tätorterna Sifferbo samt Bäsna ligger delvis inom Lennhedens vattenskyddsområde.

Enligt kommunens VA-plan finns idag drygt 400 registrerade enskilda avloppsanläggningar och fem gemensamma avloppsanläggningar. Många enskilda avloppsanläggningar är äldre, vilket kan innebära att de inte uppfyller dagens krav och förorenar eller riskerar att förorena närbelägna vattentäkter och vattendrag (VA-plan för Gagnefs kommun, 2020). Vidare finns ett behov att förnya ledningsnätet

Konsekvenser vid nollalternativ

En översiktsplan är inte juridiskt bindande, men ska vara vägledande för kommunen genom att den anger inriktningen för den långsiktiga utvecklingen av den fysiska miljön. Miljöbalken och miljökvalitetsnormer utgör viktig styrning för kommunal planering, men eftersom de tillkommit efter att ÖPL GAGNEF 1998

[1] Ofta kallad Esttjärn

antagits omnämns de inte i planen. Bristen på vägledning i dessa frågor medför en risk för osäkerhet kring hur frågorna ska hanteras i detaljplanering.

En utveckling enligt nollalternativet riskerar att medföra en ökad andel hårdgjord yta i samband med fortsatt exploatering, exempelvis vid byggnation av bostäder, anläggande av asfalterade vägar m.m. Behovet av att fördröja dagvatten bedöms därmed öka. Översiktsplanen från 1998 saknar ställningstaganden i ortsbeskrivningarna om hur dagvattnet ska hanteras och visar därmed inte hur kommunen ska beakta dagvattenfrågan vid utveckling av respektive tätort.

Samtidigt har en ny VA-plan tagits fram för kommunen som täcker in många av dessa frågor. Vid en utveckling enligt nollalternativet kan det antas att kommunen frångår ÖPL GAGNEF 1998 i planeringen och använder VA-planen för vägledning i frågor gällande dagvatten, grundvatten, VA-nät mm.

Sammantaget bedöms nollalternativet medföra obetydliga konsekvenser med avseende på vattenmiljö. Bedömningen grundar sig till stor del i en fortsatt utveckling likt nuläget, där rekommendationerna VA-planen får en vägledande roll för hanteringen av frågor som relaterar till vattenmiljö i kommunen.

Konsekvenser vid planförslag

Kommunens rekommendation om att all bebyggelse i första hand ska anslutas till kommunens VA-nät ger positiva effekter avseende vattenmiljö, då mängden läckage från enskilda avlopp minskar i takt med att fler ansluter till det kommunala avloppsnätet.

Vidare behandlar översiktsplanen även hanteringen av dagvatten och vattenskydds-områden och betydelsefulla vattenmiljöer (lokor eller exempelvis vattendrag med skyddade arter).

Det finns en tydlig vilja för bevarande av betydelsefulla vattenmiljöer genom t.ex. restriktioner för bebyggelseutveckling i närheten av dessa eller särskild hänsyn vid prövning av enskilda avlopp som kan påverka vattendrag med hotade arter.

Liksom utvecklingen i nollalternativet, medför även ÖP 2040 en ökad andel hårdgjord yta i samband med fortsatt exploatering. Detta medför ett förväntat ökat dagvattenflöde och behov av att fördröja dagvatten, helst lokalt. I ÖP 2040 påtalas ett behov av en kommunal dagvattenstrategi. Vidare lägger kommunen vikt på behovet av lokalt omhändertagande av dagvatten (LOD) vid bebyggelseutveckling i kommunen. Vilket bedöms ge positiva effekter i form av minskat näringsläckage, liksom minskade översvämningsrisker i låglänta områden, där dagvatten annars strömmar om LOD-lösningar saknas.

Sammantaget bedöms planförslaget medföra möjlighet till positiva konsekvenser för vattenmiljön. I planen finns tydliga ställningstaganden och god vägledning för hantering av dagvatten, bevarande av betydelsefulla vattenmiljöer samt skydd av grundvatten.

5.4 Rekreation och friluftsliv

Kriterier för bedömning
- Säkerställs tätortsnära rekreationsområden?
- Hur förvaltas frilufts- och rekreationsområden?

Berörda delar i förslag till ÖP
- Exploatering för bostäder

Särskilt berörda områden/tätorter
- Dalälvsområdet
- Dala-Floda, Djurås, Gagnef och Mockfjärd

Mål och rekommendationer i ÖP 2040
Det finns många ställningstaganden i ÖP2040 gällande rekreation och friluftsliv. Här presenteras ett urval som är av störst vikt för bedömningen i denna MKB

Områden för friluftslivet ska i möjligaste mån planeras så att allmän kollektivtrafik eller gång- och cykelvägar kan nyttjas i så stor utsträckning som möjligt för att ta sig dit. I planeringen ska hänsyn tas till områdena för grönstruktur och kultur.

Lättillgängliga skogar, inom ca 500 meter av tätorten där människor vistas regelbundet, kan med fördel vara skolskogar och samutnyttjas av alla boende. Målet bör vara att bevara en skogskänsla och god tillgänglighet.

Kommunen bör verka för tydlig och lättillgänglig information till alla brukare, informationen bör anpassas till den som ska ta del av den. Prioriterade leder bör ha regelbundet underhåll och marknadsföras.

För vandringsleder och stigar bör målet vara god framkomlighet, regelbunden översyn av populära stråk samt främjande av naturupplevelser.

Infopunkt bör finnas vid viktiga start- och målpunkter för leder med parkeringsmöjligheter, kollektivtrafikanslutningar och G-C vägar där det är möjligt. Infopunkt bör finnas i alla kommundelar.

Det är positivt om skog sparas längs lederna. Det är även av stort värde att det finns möjligheter till natur- och kulturupplevelser längs lederna. Spänger och broar kan behövas för att öka framkomligheten, där prioriterade leder bör åtgärdas först.

Uppehållsplatser i landskapet, exempelvis slogbodar, grillplatser, stugor och badplatser, är av stort värde för att människor ska kunna vistas i landskapet och bör underhållas. Uppehållsplatser längs prioriterade leder bör åtgärdas i första hand.

Nuläge
Gagnefs kommun har god tillgång på varierande rekreations- och friluftsområden såväl på land som kopplat till vatten. Dalälven, sjöar och vattendrag utgör viktiga vattennära rekreationsområden. Sjöarna och vattendragen i kommunen utgör en stor tillgång för rekreation och friluftsliv och nyttjas flitigt för bad, fiske och båtsport.

För närrekreation är de tätortsnära områdena viktiga, liksom parker och grönområden inne i tätorterna. Det finns många gamla fäbodmiljöer i skogslandskapet med höga natur- och kulturvärden. Stigarna som går från byarna till fäbodarna sköts och nyttjas i stor utsträckning fortfarande och har stor betydelse för friluftslivet.

Genom Gagnefs kommun löper ett riksintresse för friluftsliv; *Västerdalälven med Görälven (F 9)*. Både älven och kringliggande markområden ingår i riksintresset. Området har stora friluftsvärden på grund av särskilda natur- och kulturkvalitéer, variationer i landskapet samt god tillgänglighet för allmänheten. Det är attraktivt för besökare från stora delar av landet. Många olika svenska landskapstyper finns representerade i området.

Älven har ett stort värde för fritidsfiske och erbjuder fina strömfiskemöjligheter. Den är även ett välfrekventerat kanotvatten och den storslagna landskapsbilden i dalgången är av värde för turismen.

Ett arbete pågår med att klassificera kommunens vandringsleder och satsa extra på vissa av dessa.

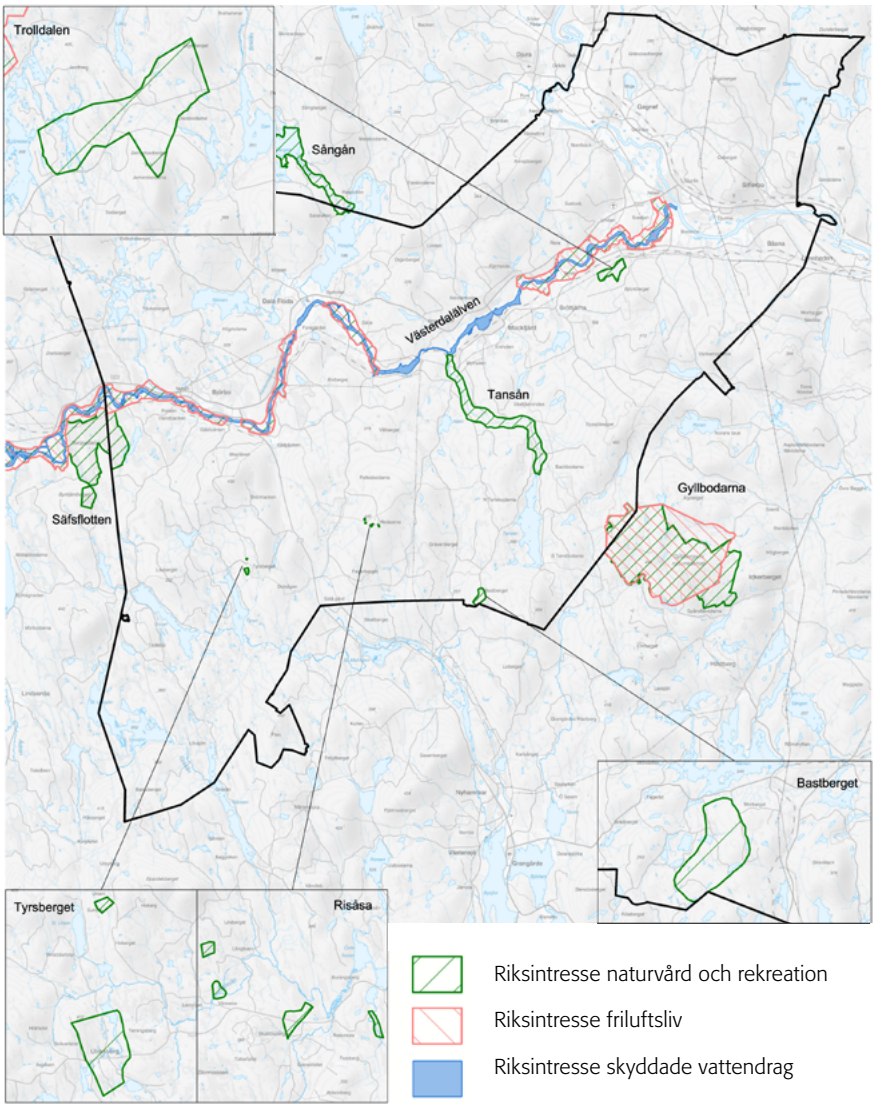

Figur. Riksintresse för naturvård och rekreation (område i grönt), friluftsliv (område i rött) samt älven, som är ett skyddat vattendrag (område i blått).

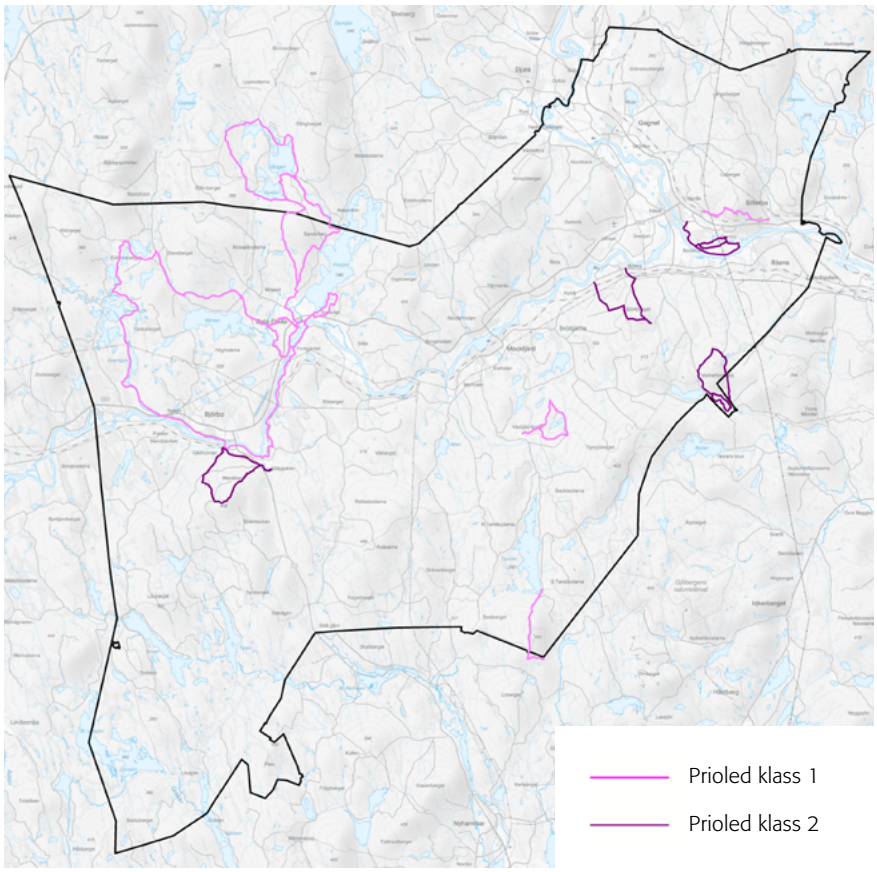

Figur. Vandringsleder av kategori 1 (markerat i ljuslila) respektive kategori 2 (markerat i mörklila).

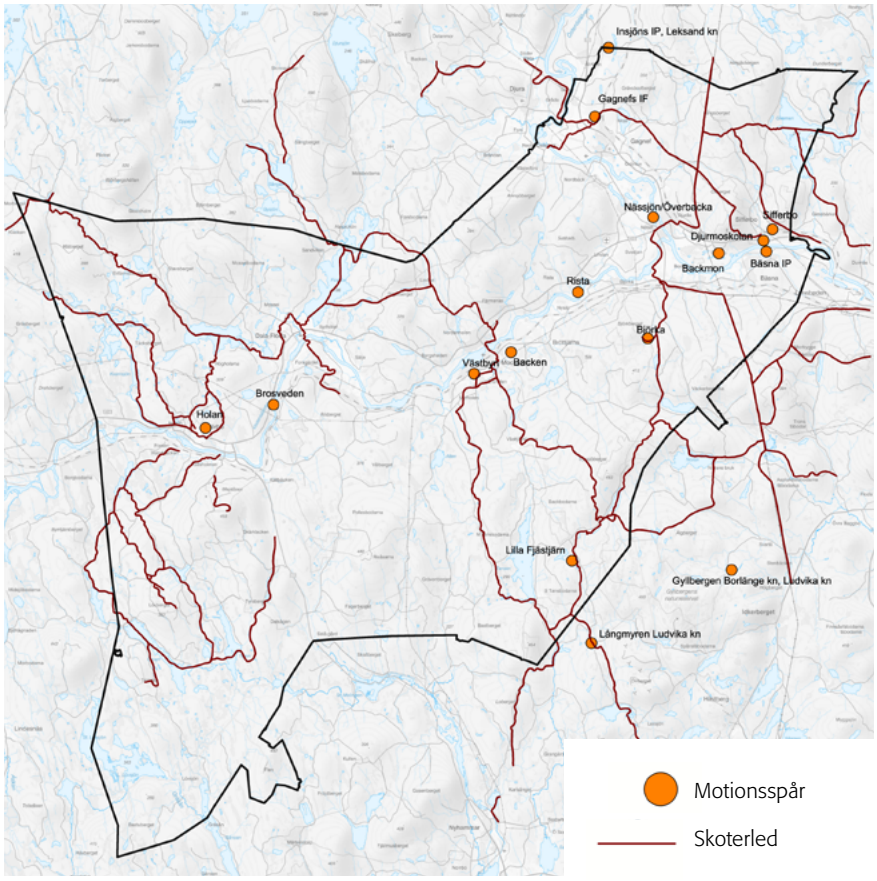

Figur. Motionsspår i kommunen (markerat i orange) samt skoterleder (markerat i rött).

Konsekvenser vid nollalternativ

ÖPL GAGNEF 1998 innehåller viss vägledning för skydd av tätortsnära frilufts- och rekreationsområden genom exempelvis att inga nya bostäder eller fritidshus bör tillkomma. Vidare kan befintliga husgrupper utökas om det inte strider mot fritidsintresset samt om det kan samordnas med övriga intressen. Här ska även stor restriktivitet med bebyggelse utanför etablerade husgrupper beaktas. Friluftslivet ska prioriteras.

Sammantaget bedöms nollalternativet medföra obetydliga konsekvenser med avseende på rekreation och friluftsliv. Detta trots att ÖPL GAGNEF 1998 saknar vägledning och riktlinjer för hur kommunen avser att förvalta och utveckla befintliga frilufts- och rekreationsområden.

Konsekvenser vid planförslag

ÖP 2040 redovisar på ett tydligt sätt att den tätortsnära naturen och naturområden är viktiga för rekreationen och friluftslivet i kommunen, se karta x. Både vid utpekade utvecklingsområden och bevarandeområden för natur inom tätorterna främjas rekreation och friluftsliv med bland annat tätortsnära skog. I ÖP 2040 finns tydliga mål för hur kommunen avser att utveckla leder och bevara friluftsområden mot älven.

ÖP 2040 redogör för vilka utvecklingsområden för tätortsnära skog/park som föreslås samt ger förslag till grönstruktur för naturvård och friluftsliv. Ställningstaganden har gjorts för att säkra tillgång och bidra till utveckling och förvaltning av rekreationsområden och områden för friluftsliv.

Sammantaget bedöms planförslaget medföra förväntade positiva konsekvenser för rekreation och friluftsliv. Bedömningen grundar sig på att det finns goda förutsättningar för utveckling av friluftsområden och rekreationsområden.

Förslag på åtgärder

I det framtida planeringsarbetet är det viktigt att beakta stigar, vandringsleder och skoterleder så att det inte uppstår konflikter med de utpekade utvecklingsområdena för bostäder.

Utreda vidare om utvecklingsområden för bostäder inom större skogsområden inom tätorterna kan genomföras med hänsyn till rekreation. Dessa värden ska beaktas i den framtida fysiska planeringen inom kommunen.

5.5 Klimatpåverkan och energiförsörjning

Kriterier för bedömning

- Minskar transportbehovet inom kommunen?
- Påverkas möjligheten till resor med kollektivtrafik?
- Avsätts mark för förnybar energi?

Berörda delar i förslag till ÖP

- Planerad exploatering i tätorter
- Avsatt mark för solceller/vindbruk

Särskilt berörda områden/tätorter

- Gagnef – premierad solkraftspark
- Hela kommunen

Mål och rekommendationer i ÖP 2040

Utreda områdena för sol- och vindkraft vidare för att se huruvida etablering är lämplig.

Upprätta en vindbruksplan som ett tillägg till översiktsplanen i syfte att underlätta beslutsfattande för etablering av vindkraftverk.

All bebyggelse ska leda till ett bättre utnyttjande av infrastruktur och kollektivtrafik med en tätare bebyggelsestruktur.

Västerdalsbanan är ett viktigt stråk för kollektivtrafiken i kommunen. Därför föreslår Gagnefs kommun att den ska öppnas för persontrafik och att tågstopp ska finnas i samtliga av kommunens tätorter som järnvägen passerar.

Nuläge

De samlade utsläppen av klimatpåverkande gaser från Gagnefs kommun har minskat med drygt 30% från startåret 1990 till år 2019 (SMHI, 2021). Den allra största minskningen av utsläpp har skett inom sektorerna bostadsuppvärmning samt transporter, medan utsläppen inom sektorerna jordbruk, arbetsmaskiner och produktanvändning har ökat något.

Trots en avsevärd minskning i klimatutsläpp från transporter sedan 90-talet, utgör transporterna den största utsläppskällan av växthusgaser i kommunen och står för ca 58%[2] av de totala utsläppen. Andra viktiga påverkande sektorer är jordbruk (19%) och användningen av arbetsmaskiner (11%). Transportsektorns höga andel av klimatpåverkande utsläpp kan kännas igen som en faktor för flertalet landsbygdskommuner i Sverige.

Gagnef är en pendlingskommun och en relativt stor andel av invånarna pendlar dagligen ut till närliggande kommuner.

I dagsläget finns inga vindkraftverk eller solcellsparker inom kommunen.

Utsläpp av klimatpåverkande gaser från Gagnefs kommun

från startåret 1990 till år 2019 (SMHI, 2021)

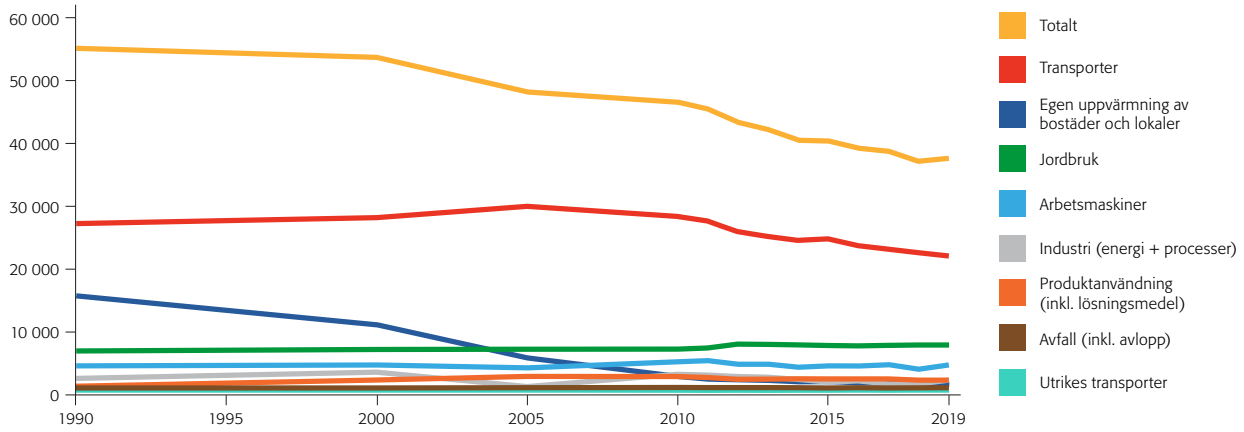

[2] Statistik för år 2019.

Konsekvenser vid nollalternativ

I översiktsplanen från 1998 finns inga rekommendationer gällande el från sol- eller vindkraft. Däremot påtalas att det finns god möjlighet att använda biobränslen för uppvärmning. Vidare rekommenderas att bebyggelseområden i tätorterna bör anslutas till centraliserad uppvärmning där möjlighet finns. För transporter, som i dagsläget är den främsta bidragande faktorn till klimatpåverkan i kommunen, finns ingen tydlig inriktning mot en omställning till klimatsmarta lösningar. Vid nollalternativet kommer inga större satsningar på pendlingsmöjligheter, järnväg eller gång- och cykelstråk att genomföras. Inga rekommendationer gällande klimatsmarta fordon, till exempel biogas eller elbilar, finns med i ÖPL GAGNEF 1998.

Även om den nuvarande utvecklingen inte pekar på någon pågående ökning i klimatpåverkan från bilanvändningen, så kommer det att krävas åtgärder inom denna sektor ifall målen om en fortsatt minskad klimatpåverkan ska kunna uppnås.

Sammantaget bedöms nollalternativet medföra obetydliga konsekvenser med hänsyn till klimatpåverkan och energiförsörjning.

Konsekvenser vid planförslag

I ÖP2040 finns en tydlig inriktning mot ökade möjligheter att etablera tillverkning av sol- och vindkraft i kommunen. I planen finns rekommendationer för vidare utredning av områden för möjlig etablering av sol- och vindkraftsproduktion.

Ställningstaganden för ökade möjligheter att använda kollektivtrafik samt ambitionen om persontrafik på Västerdalsbanan och stopp i samtliga tätorter ger förutsättningar för att öka andelen som arbetspendlar med kollektiva färdmedel. Detta bedöms medföra positiva konsekvenser vad avser kommunens klimatpåverkan.

Den planerade utvecklingen av bostadsområden och verksamheter/industrier (som kommer att utgöra framtida arbetsplatser) i kommunens tätorter har placerats med hänsyn till närhet till kollektivtrafik. Tillkommande bebyggelse har planerats relativt koncentrerat och för merparten av tätorterna har centrumområden definierats. Därmed förväntas en större andel av befolkningen bo i nära anslutning till tätorterna vid en utveckling enligt planförslaget. Då förutsättningarna att nyttja kollektiva transporter är störst i dessa områden, öppnar planen upp för ökat nyttjande av kollektivtrafik.

Sammantaget bedöms planförslaget medföra möjlighet till positiva konsekvenser med hänsyn till klimatpåverkan och energiförsörjning.

Förslag på åtgärder

Utred tillsammans med energidistributör möjligheterna för att utveckla laddinfrastruktur för elbilar i kommunen.

5.6 Hushållning med naturresurser

Kriterier för bedömning
- Beaktas möjlighet till närproducerad mat?
- Planeras utbyggnad genom förtätning där möjligt?
- Bidrar ÖP till att öppen mark bevaras och brukas aktivt?

Berörda delar i förslag till ÖP
- Exploatering för bostäder/centrum/industri /ej störande verksamheter

Särskilt berörda områden/tätorter
- Djurås
- Djurmo/Sifferbo
- Gagnef
- Mockfjärd

Mål och rekommendationer i ÖP 2040
Öppen mark kan bebyggas om det är ett väsentligt samhällsintresse som inte kan tillgodoses på annan mark och det bidrar till ett resurseffektivt och hållbart samhälle.

Alla bevarandeområden motiveras genom rationellt brukande områden med stora, sammanhängande ytor för främjande av landskapsbilden.

All bebyggelse ska ha huvudinriktningen med förtätning i första hand för att genom hög täthet utnyttja marken effektivt. Därför föreslås att förtätning sker i första hand, som då ibland också sker på öppen mark.

Alla större landskapspåverkande projekt såsom tätortsutbyggnad, vägar, järnvägar, vindkraftverk och kraftledningar samt större skogsplanteringar och energiskogsodlingar på jordbruksmark ska föregås av fördjupade landskapsanalyser.

Vid förtätning av tätorter där det produktionsskog behöver tas i anspråk ska avvägningar göras mellan nyttan av att förtäta och de ekonomiska intressen som skogsnäringen utgör.

Nuläge
Gagnefs kommun består av cirka elva procent av öppen mark, varav cirka tre procent klassas som åker. Marken som ligger intill älven i Djurmo upp till Gagnef är den bördigaste marken i kommunen. Här finns även de aktiva jordbruksföretagen. All jordbruksmark är skyddad i lag (3 kap. 4 § miljöbalken). Detta innebär att mark som är brukningsvärd för jordbruk endast i undantagsfall kan tas i anspråk för andra intressen. Exempelvis får brukningsvärd jordbruksmark endast tas i anspråk för bebyggelse eller anläggningar om det behövs för att tillgodose väsentliga samhällsintressen. Dessa ställningstaganden ska kommunen göra i sin översiktsplan.

Konsekvenser vid nollalternativ
ÖPL GAGNEF 1998 ger viss vägledning gällande areella näringarna och jordbruket, exempelvis ska prövning av bygglov ske med stor hänsyn till de areella

näringarna. Vidare ska jordbrukets omgivningspåverkan beaktas. Jordbruket ska prioriteras och vid bygglovsprövning ska även hänsyn tas till övriga intressen.

I enlighet med Miljöbalkens 3 kap, 4§ är all jordbruksmark skyddad. Lagen har tillkommit efter att ÖPL GAGNEF 1998 antogs, vilket innebär att den ÖPL GAGNEF 1998 saknar vägledning gällande skyddet av jordbruksmark som finns i Miljöbalken. Bristen på vägledning kan leda till negativa konsekvenser för hushållningen med naturresurser.

Sammantaget bedöms nollalternativet medföra risk för negativa konsekvenser med avseende på hushållning med naturresurser. Bedömningen grundar sig till stor del i avsaknaden av vägledning kring frågor kopplade till hantering av jordbruksmark i ÖPL GAGNEF 1998.

Konsekvenser vid planförslag

ÖP 2040 föreslår att produktiv, öppen mark ska tas i anspråk endast om vissa kriterier uppfylls. Mer specifikt föreslås i planen att produktiv och/eller öppen mark kan tas i anspråk i anslutning till befintliga orter om det bidrar till en god samhällsstruktur, om samhällsviktiga intressen inte kan tillgodoses på annan mark samt om det bidrar till ett resurseffektivt och hållbart samhälle.

Riktlinjerna i ÖP 2040 anger att en god bebyggelsestruktur ska bibehållas. Bostäder och arbetsplatser ska i första hand planeras i anslutning till befintlig bebyggelse och kollektivtrafik i byarnas centrala delar.

Samtidigt planeras bebyggelseutveckling på jordbruksmark inom flera av kommunens tätorter, trots hänsyn till ovan nämnda riktlinjer tas. Denna förlust av jordbruksmark bedöms får lokalt negativa effekter. Långsiktigt sett bedöms dock tillkomsten av kriterier för exploatering och ställningstaganden för bevarande av

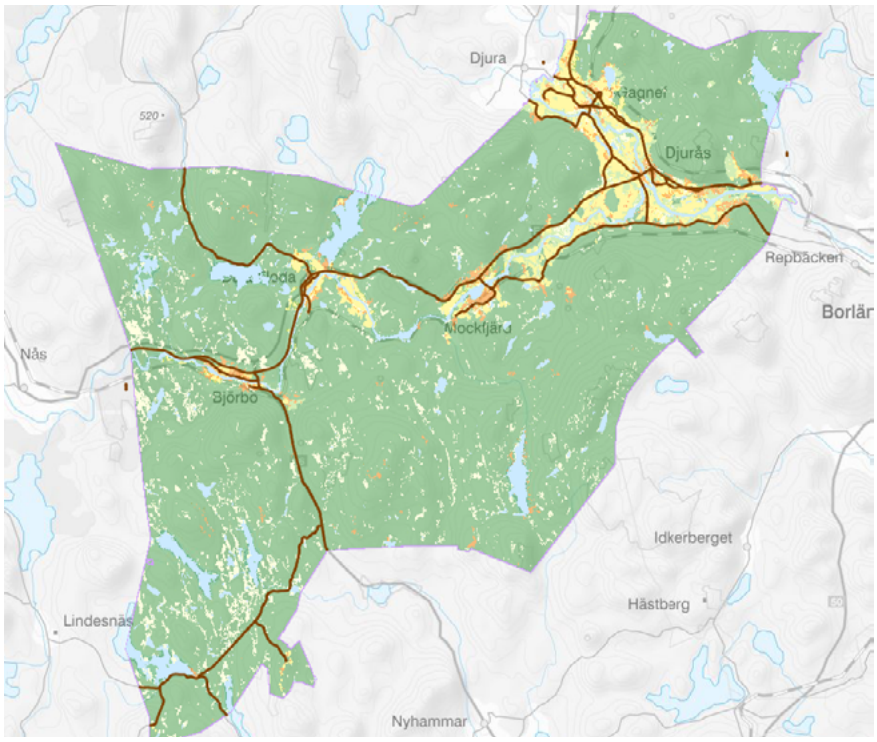

jordbruksmark som finns i ÖP2040 att möjliggöra för en bättre hushållning med kommunens mark ur ett resursperspektiv jämfört med nuläget.

Planförslaget bedöms sammantaget medföra möjlighet till positiva konsekvenser för hushållning med naturresurser. Bedömningen grundar sig på att ÖP 2040 bidrar till att öppen mark bevaras och brukas aktivt samt att riktlinjerna begränsar möjlighet till spridd bebyggelse på öppen mark.

Förslag på åtgärder

Kommunen bör beakta i den fortsatta planeringen att skogsmark finns i mycket större omfattning i kommunen jämfört med jordbruksmark, vilket innebär att ianspråktagande av jordbruksmark kan medföra större konsekvenser ur ett naturresursperspektiv.

5.7 Befolkning och människors hälsa

Kriterier för bedömning

- Beaktas risker med transporter av farligt gods?
- Beaktas buller och vibrationer?
- Hanteras förorenad mark?
- Hanteras frågan om miljöfarlig verksamhet?

Berörda delar i förslag till ÖP

- Exploatering för bostäder/trafik/ej störande verksamheter

Särskilt berörda områden/tätorter

- E16
- Dalbanan, Västerdalbanan
- Björbo
- Dala-Floda
- Djurås
- Mockfjärd

Mål och rekommendationer i ÖP 2040

Generellt bör ny bebyggelse inte tillåtas inom 30 meter från järnväg. Vid nybyggnation inom 150 meter från väg eller järnväg som är rekommenderad väg för farligt gods bör en riskanalys göras i samband med framtagande av detaljplan.

Nationella rekommenderade riktvärden för buller gäller i hela landet. Risken för vibrationer för bebyggelse nära järnväg och vägar behöver beaktas vid planläggning.

Vid bedömning av områden med förhöjd risk att det förekommer markradon krävs radonsäkert byggande vid lovgivning och detaljplaneläggning.

Vid de två nedlagda deponierna som har riskklassats ska ingen bebyggelse tillåtas.

Miljöstörande verksamheter ska beaktas vid lokalisering av bebyggelse. Skyddsavstånd till miljöstörande verksamheter rekommenderas vid planering av ny bebyggelse.

Nuläge

Gagnefs kommun har ca 10 000 invånare och är belägen mitt i Dalarna. Kommunen saknar en egentlig ”centralort”, och består istället av ett femtiotal orter och byar, varav Björbo, Bäsna, Dala-Floda, Djurås, Djurmo och Siffero, Gagnef samt Mockfjärd är de största orterna. Alla åtta tätorter ligger längs med älvarna och har historiskt behandlats lika. I Djurås flyter älvarna samman och tätorten ligger geografiskt lämpligt för att fungera som en nod i kommunen.

De större vägarna E16, riksväg 70 och riksväg 66 utgör rekommenderade vägar för farligt gods i kommunen. Farligt gods transporteras även på järnvägen. E16, som utgör en primär väg för farligt gods, går genom centrum i flera av de större tätorterna i kommunen. Trafikflöden kommer från Leksand och Borlänge/Falun, både via väg och järnväg. De större tätorterna med sina breda utbud kompletteras med de mindre orternas specifika egenskaper. De olika orterna i kommunen drar på detta vis nytta av varandra. Det är viktigt att orterna har fortsatt förbindelse genom goda kommunikationer sinsemellan. Den flerkärniga strukturen i Gagnefs kommun skapar goda förutsättningar för att all typ av verksamhet och boenden ska kunna/vill etablera sig och frodas i kommunen.

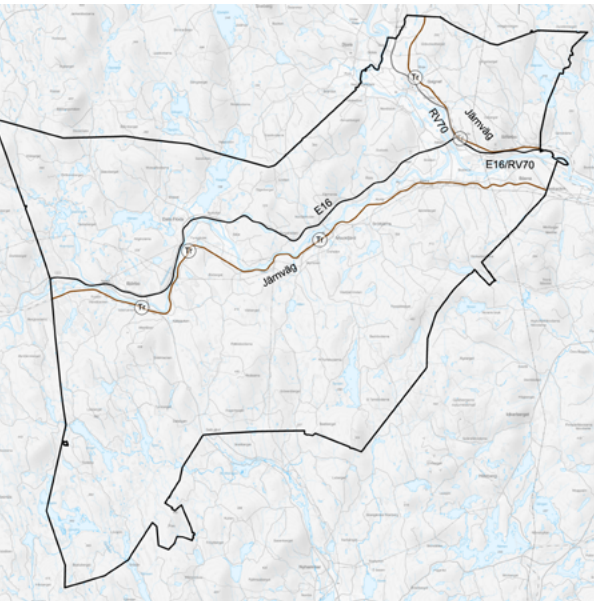

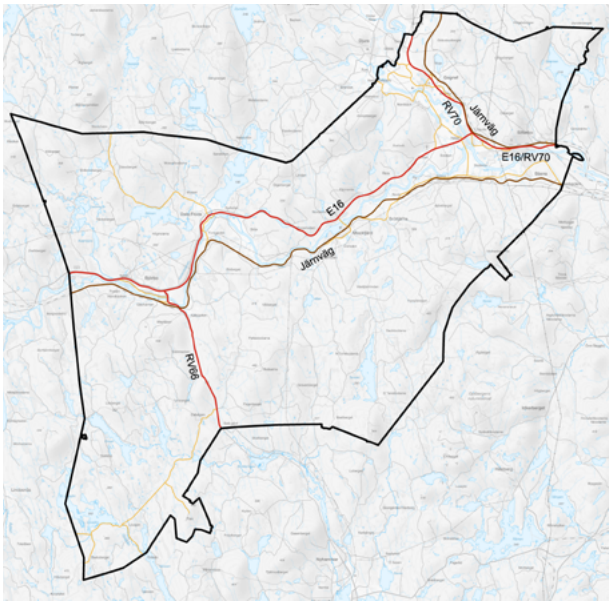

Riksintresse E16 / RV70
Riksintresse järnväg
Tr Riksintresse järnvägsstation
Mindre allmänna vägar
Större allmänna vägar
Järnväg

De större transportlederna genom kommunen för vägbunden trafik utgörs av E16, riksväg 70 och riksväg 66. Tillsammans med Dalabanan och Västerdalbanan utgör de de huvudsakliga transportvägarna för gods och persontrafik. Transportlederna följer dalälvens dalgångar och binder ihop Gagnefs kommuns tätorter.

De mindre allmänna vägarna utgörs av väg 555 Från Fagerberget åt sydväst mot Lövsjön, länsväg 571 norr ut från Dala-floda, det allmänna vägnätet väster om västerdalälven med länsvägarna 576-579, 590, 593, 594, 597 samt länsväg 583 längs Dalälvens södra sida.

Konsekvenser vid nollalternativ

ÖPL GAGNEF 1998 ger viss vägledning i frågor kopplade till förekomsten av markradon i samband med planering av ny bebyggelse. Vidare anges att de geologiska och hydrologiska förutsättningarna ska beaktas vid planläggning och bygglovsprövning för att erhålla en godtagbar säkerhet. Exempelvis ska ingen bebyggelse tillåtas vid låglänta områden i Björbo-Floda.

ÖPL GAGNEF 1998 saknar dock vägledning och riktlinjer för hur kommunen ska hantera frågor kopplade till risker med transportleder för farligt gods, buller, vibrationer och miljöstörande verksamhet.

Sammantaget bedöms nollalternativet medföra risk för negativa konsekvenser avseende befolkning och människors hälsa. Bedömningen grundar sig till stor del på avsaknaden av vägledning och riktlinjer för hur kommunen avser att hantera miljö- och riskfaktorer i fortsatt planering vilket är frågor som behöver beaktas i en översiktsplan.

Konsekvenser vid planförslag

ÖP 2040 föreslår utvecklingsområden för bostäder i anslutning till rekommenderad väg för farligt gods men ger samtidigt rekommendationer kring vilka avstånd som ska hållas till ny bebyggelse. Riktlinjer gällande bullernivåer ska följas och risker för vibrationer för bebyggelse i anslutning till järnväg och väg ska beaktas i den kommande planläggningen.

Planförslaget pekar även på områden där det är viktigt att det finns säkra passager och god framkomlighet, exempelvis där järnvägen fungerar som en barriär mellan tänkta utvecklingsområden för bostäder och centrumverksamhet.

Inom två av tätorterna föreslås utvecklingsområden för verksamhet/industri där det finns potentiellt förorenad mark. Föroreningssituationen föreslås utredas innan marken används.

ÖP 2040 föreslår utvecklingsområden för industri i relativ närhet till utvecklingsområden för bostäder eller tätortsnära park och skog.

Sammantaget bedöms ÖP 2040 medföra risk för negativa konsekvenser med avseende på befolkning och människors hälsa. Bedömningen grundar sig på att det finns föreslagna utvecklingsområden för bostäder, centrumområde och industri i anslutning till rekommenderad väg för farligt gods. Risken bedöms vara mindre än vid nollalternativet och bedöms kunna förebyggas med god planering.

Förslag på åtgärder

Placeringen av utvecklingsområden för både bostäder och centrumverksamheter bör göras så att risk för olägenhet för människors hälsa och miljö blir minsta möjliga. De föreslagna utvecklingsområdena för verksamheter, industri och bostäder i Dala-Floda behöver genomföras med försiktighet då de ligger nära ett utvecklingsområde för tätortsnära skog och park, ett bevarandeområde för natur och friluftsliv samt framtida bostadsområden.

Räddningstjänsten Dala Mitt har tagit fram ett handlingsprogram som anger mål och inriktningar för verksamheten, *Handlingsprogram 2019-2022 för trygghet och säkerhet.* Kommunen bör beakta (och gärna hänvisa till) de mål och inriktningar som finns i handlingsprogrammet i ÖP 2040.

Inför den fortsatta planeringen bör särskild hänsyn till frågor om olycksrisker och buller utredas i de utvecklingsområden som ligger i närheten av E16, järnväg eller verksamhetsområden. Hän kommer sannolikt byggnadstekniska åtgärder att krävas för att förebygga risker för negativ påverkan.

5.8 Klimatrelaterade risker

Kriterier för bedömning

- Har placeringen av utvecklingsområden gjorts med hänsyn till klimatrelaterade risker?
- Finns det vägledning om hur klimatrelaterade risker bör hanteras i fortsatt planering?

Berörda delar i förslag till ÖP

- Miljö hälsa och säkerhet

Särskilt berörda områden/tätorter

- Alla tätorter, men särskild fokus på Björbo och Dala-Floda

Mål och rekommendationer i ÖP 2040

Det finns många ställningstaganden i ÖP2040 gällande klimatrelaterade risker. Här presenteras ett urval som är av störst vikt för bedömningen i denna MKB.

Kommunen ska noggrant följa utvecklingen inom utpekade riskområden för ras och skred.

Det rekommenderas att inte bevilja nybyggnation inom utpekade risk¬områden.

Vid planering av bebyggelse längs Dalälven bör hänsyn tas till risken för ras, även om åtgärder vidtagits för att begränsa/förhindra erosion till följd av strömmande vatten.

Översvämningskänsliga områden ska särskilt beaktas vid detaljplanläggning och beviljande av bygglov.

I områden som hotas av 100-årsflöde, dvs. där sannolikheten för översvämningar beräknas till 63% eller högre under en 100-årsperiod, bör det inte tillkomma någon bebyggelse alls, med undantag för enkla byggnader som t.ex. garage och uthus.

Endast i områden som inte hotas av 100-årssflöde eller högsta dimensionerande flöde bör riskobjekt och samhällsfunktioner av betydande vikt lokaliseras.

I de fall man önskar använda översvämningshotad mark till annat än vad som rekommenderas bör en riskanalys utföras för att bedöma vilka åtgärder som behöver vidtas för att begränsa konsekvenserna av höga flöden.

Behovet av ytterligare permanenta skyddsvallar ska utredas, i synnerhet Björbo samt Dala-Floda.

Nuläge

Översvämningar är ett återkommande problem i kommunen. Större översvämningar har drabbat kommunen återkommande, men dock oregelbundet. Det är främst Västerdalälven som svämmat över i de låglänta partierna. Även tätorterna Björbo och Dala-Floda har varit hårt drabbade.

För att minska risken för översvämning har både Björbo och Dala-Floda (på specifika platser) försetts med skyddsvallar och invallningspumpar på vissa platser. I centrala Björbo planeras ett nytt dagvattensystem att byggas under 2022 med magasinerande dammar för att ta hand om dagvatten från skyfall och dagvatten från omkringliggande, högre belägna, områden.

Risken för ras, skred och erosion varierar beroende på marktyp, topografi samt närhet till vattendrag. Längs älvens stränder förekommer, av naturliga orsaker, aktsamhetsområden för skred. Bland alla tätorter i kommunen har Djurås historiskt varit mest drabbat av skred.

Klimatförändringarna bedöms, förutom en ökad medeltemperatur, leda till mer nederbörd i Sverige. Nederbörden förväntas även bli mer intensiv med ökat antal skyfall, vilket kan ge upphov till översvämningar när diken och dagvattenledningar inte hinner avleda vattenmassorna. Kopplat till vattenflödena förväntas även riskerna för ras, skred och stranderosion i samband med höga flöden och vattenstånd öka i framtiden. Denna utveckling ställer ökade krav på klimatanpassning i planeringen.

Konsekvenser vid nollalternativ

Risker för ras, skred och översvämning påtalas översiktligt i ÖPL GAGNEF 1998. Som rekommendation anges att geologiska och hydrologiska förutsättningar ska beaktas vid planläggning och lovgivning för att erhålla en godtagbar säkerhet för bebyggelse. Vidare påtalas särskild risk vid Björbo-Flodaområdet och för låglänta områden inom dessa tätorter tillåts inte källare. En lägsta golvnivå anges för centrala Björbo (+206 m) och Floda (+200 m).

Dessa rekommendationer påvisar en medvetenhet kring klimatrelaterade risker i planeringen. Däremot saknas ett bredare grepp gällande klimatanpassning för att försäkra att nuvarande och kommande bebyggelse även klarar framtida risker som förväntas höjas.

Sammantaget bedöms nollalternativet medföra risk för negativa konsekvenser med hänsyn till klimatrelaterade risker.

Konsekvenser vid planförslag

Översvämningsrisker liksom risker för skred behandlas ingående i planförslaget. Det är tydligt att hänsyn har tagits till översvämningsrisker i samband med planeringen av nya områden för utbyggnad av bostäder, verksamheter eller industri. Nästan inga av dessa områden sammanfaller med mark som översvämmas vid 100-årsflöden. Gällande beräknat högsta flöde (BHF) översvämmas stora delar av

tätorterna Björbo, Dala-Floda enl. genomförd fördjupad översvämnings¬kartering (MSB), varvid även ett flertal av utvecklingsområdena ligger inom dessa tätorter ligger inom riskområde för översvämning vid BHF.

För att kringgå översvämningsproblematiken har kommunen föreslagit en rad rekommendationer och åtgärder för bebyggelse inom områden med risk för översvämningar.

Samtidigt är det svårt att helt förebygga risken för att övriga funktioner runtomkring bebyggelsen, såsom anslutande vägar, uteplatser, skjul etc., tar skada vid översvämningar.

Då stora delar av tätorterna Björbo och Dala-Floda redan i nuläget ligger inom områden som översvämmas vid BHF, bedöms inte riskbilden förändras i någon betydande utsträckning då nya områden tillkommer. Istället blir vikten av insatser för att hantera både befintlig och förväntad kommande översvämningsproblematik ännu viktigare. Därmed bedöms nyttan av tillkomsten av vägledning och rekommendationer för hantering av klimatrelaterade risker överväga eventuella negativa konsekvenser av tillkommande utvecklingsområden inom mark som översvämmas vid BHF.

Sammantaget bedöms planförslaget medföra möjlighet till positiva konsekvenser med avseende på klimatrelaterade risker. Klimatrelaterade risker behandlas ingående i planförslaget och rekommendationer inom skred och översvämning bedöms ge en god vägledning gällande klimatrelaterade risker i den kommunala planeringen.

Förslag på åtgärder

Kartan med översvämningsrisker är mycket översiktlig. Det skulle vara värdefullt att ta ha med detaljerade kartor med översvämningsrisker vid olika scenarier för Dala-Floda och Björbo där riskerna är särskilt höga. På så sätt skulle områden där åtgärder för minskad sårbarhet kan behöva avsättas kunna illustreras på markanvändningskartan.

För att öka beredskapen för effekterna av framtida klimatförändringar skulle en rekommendation om framtagande av klimatanpassningsplan för kommunen kunna lyftas i ÖP2040. I listan över framtida TÖP:ar finns en Energi- och klimatplan. Denna TÖP skulle även kunna omfatta frågor om klimatanpassning.

I ÖP tas klimatrelaterade risker upp under olika avsnitt rörande översvämningar, skred, skyfall mm. Ett möjligt sätt att tydliggöra vilka delar som berör klimatanpassning skulle vara att samla dessa avsnitt under en rubrik, som med fördel kan benämnas klimatanpassning.

[3] Områden som översvämmas när alla naturliga faktorer som bidrar till ett högt flöde samverkar, till exempel snösmältning, nederbörd, vattenmättad mark etc. (grovt uppskattat ett 10 000-års-flöde). (MSB, 2021)

6 Samlad bedömning

Miljökonsekvensbeskrivningen har genomförts för att analysera och bedöma konsekvenser på människors hälsa och miljön som kan uppstå vid ett genomförande av planförslaget. Åtta aspekter har analyserats och bedömts - vattenmiljö, naturmiljö, rekreation och friluftsliv, klimatpåverkan och energiförsörjning, kulturmiljö, hushållning med naturresurser, befolkning och människors hälsa samt klimatrelaterade risker.

Planförslaget har bedömts medföra möjlighet till positiva konsekvenser för aspekterna vattenmiljö, naturmiljö, kulturmiljö, klimatrelaterade risker klimatpåverkan och energiförsörjning samt hushållning med naturresurser. Planförslaget har bedömts medföra förväntade positiva konsekvenser för aspekten rekreation och friluftsliv. Inom miljöaspekten befolkning och människors hälsa har planförslaget bedömts medföra risk för negativa konsekvenser.

Jämfört med nollalternativet, där konsekvenserna inom merparten av undersökta miljöaspekter bedömts som risk för negativa eller obetydliga, ger planförslaget betydligt bättre förutsättningar för både minskning negativa miljöeffekter och förstärkning av positiva värden.

Se sammanfattande tabell på följande sidor.

Miljöaspekt	Nollalternativ	Bedömning ÖP 2040
Naturmiljö		Möjlighet till positiva konsekvenser I planförslaget finns en tydlig viljeriktning för bevarande av kommunens värdefulla naturmiljöer. Stora områden pekats ut för bevarande av grön infrastruktur inom kommunen. Föreslagen exploatering i tätorterna planerats så att områden med bekräftade höga naturvärden kan bevaras.
Kulturmiljö		Möjlighet till positiva konsekvenser Planförslaget ger goda förutsättningar för anpassningar i samband med planering av ny bebyggelse i anslutning till utpekade värdefulla kulturmiljövärden. Enligt planen ska värdena beaktas i fysisk planering och bygglovshantering och inga åtgärder som påtagligt kan skada värdena ska tillåtas. Värdefulla kulturmiljöer ska ges formellt skydd med utgångspunkt från aktuella värdebeskrivningar. Inga riksintressen berörs direkt av planförslaget.
Vattenmiljö		Möjlighet till positiva konsekvenser I planen finns tydliga ställningstaganden och god vägledning för hantering av dagvatten, bevarande av betydelsefulla vattenmiljöer samt skydd av grundvatten.
Rekreation och friluftsliv		Förväntade positiva konsekvenser ÖP 2040 redovisar på ett tydligt sätt att den tätortsnära naturen och naturområden är viktiga för rekreationen och friluftslivet i kommunen. Både vid utpekade utvecklingsområden och bevarandeområden för natur inom tätorterna främjas rekreation och friluftsliv med bland annat tätortsnära skog. I ÖP 2040 finns tydliga mål för hur kommunen avser att utveckla leder och bevara friluftsområden mot älven.
Klimatpåverkan och energiförsörjning		Möjlighet till positiva konsekvenser I planförslaget finns en tydlig inriktning mot ökade möjligheter att etablera förnybar energiproduktion i kommunen. Ställningstaganden för ökade möjligheter att använda kollektivtrafik (buss och tåg) ger förutsättningar för att öka andelen som arbetspendlar med kollektiva färdmedel. Även införandet av centrumområden och planering av tillkommande bebyggelse i dess relativa närhet, bidrar till ökade möjligheter för kommunens befolkning att nyttja kollektivtrafik.

Miljöaspekt	Nollalternativ	Bedömning ÖP 2040
Hushållning med natur-resurser		Möjlighet till positiva konsekvenser Riktlinjerna i ÖP 2040 anger att en god bebyggelsestruktur ska bibehållas. Bostäder och arbetsplatser ska i första hand planeras i anslutning till befintlig bebyggelse och kollektivtrafik i byarnas centrala delar. Samtidigt planeras bebyggelseutveckling på jordbruksmark inom flera av kommunens tätorter, trots hänsyn till ovan nämnda riktlinjer tas. Denna förlust av jordbruksmark bedöms får lokalt negativa effekter. Långsiktigt sett bedöms dock tillkomsten av kriterier för exploatering och ställningstaganden för bevarande av jordbruksmark som finns i ÖP2040 att möjliggöra för en bättre hushållning med kommunens mark ur ett resursperspektiv jämfört med nuläget.
Befolkning och människors hälsa		Risk för negativa konsekvenser I planförslaget föreslås utvecklingsområden för bostäder i anslutning till rekommenderade transportleder för farligt gods (väg samt järnväg). Rekommendationer kring vilka avstånd som ska hållas till ny bebyggelse anges. Den omedelbara närheten mellan utvecklingsområden för bostäder, centrumområde och industri och rekommenderad väg för farligt gods bedöms ändå medföra en viss risk för negativa konsekvenser.
Klimat-relaterade risker		Möjlighet till positiva konsekvenser Översvämningsrisker liksom risker för skred behandlas ingående i planförslaget. Det är tydligt att hänsyn har tagits till översvämningsrisker i samband med planeringen av nya områden för utbyggnad av bostäder, verksamheter eller industri. Nästan inga av dessa områden sammanfaller med mark som översvämmas vid 100-årsflöden. För att kringgå översvämningsproblematiken har kommunen föreslagit en rad rekommendationer och åtgärder för bebyggelse inom områden med risk för översvämningar.

7 Påverkan på miljökvalitetsmålen

I Miljöbalkens 6 kap, 11§, står att miljökonsekvensbeskrivningen ska redogöra för hur planen tar hänsyn till relevanta miljökvalitetsmål.

Nedan presenteras en översiktlig bedömning av hur planförslaget bidrar till uppfyllnad av de miljökvalitetsmål som berörs.

Definitioner av miljömålen, utförlig information om vad de omfattar och indikatorer för dess uppföljning finns att tillgå på www.sverigesmiljomal.se.

> sverigesmiljomal.se

Begränsad klimatpåverkan

I ÖP2040 finns en tydlig inriktning mot ökade möjligheter att etablera förnybar energiproduktion i kommunen. Ställningstaganden för ökade möjligheter att använda kollektivtrafik (buss och tåg) ger förutsättningar för att öka andelen som arbetspendlar med kollektiva färdmedel. Även införandet av centrumområden och planering av tillkommande bebyggelse i dess relativa närhet, bidrar till ökade möjligheter för kommunens befolkning att nyttja kollektivtrafik.

Ett genomförande av planen bedöms därför ha en positiv inverkan på miljömålet.

Se tabell på följande sidor.

Illustration: Tobias Flygar

Miljöaspekt	Bedömd påverkan på miljökvalitetsmålen
Begränsad klimatpåverkan	I ÖP2040 finns en tydlig inriktning mot ökade möjligheter att etablera förnybar energiproduktion i kommunen. Ställningstaganden för ökade möjligheter att använda kollektivtrafik (buss och tåg) ger förutsättningar för att öka andelen som arbetspendlar med kollektiva färdmedel. Även införandet av centrumområden och planering av tillkommande bebyggelse i dess relativa närhet, bidrar till ökade möjligheter för kommunens befolkning att nyttja kollektivtrafik. Ett genomförande av planen bedöms därför ha en positiv inverkan på miljömålet.
Frisk luft	Införandet av centrumområden och planering av tillkommande bebyggelse i dess relativa närhet, bidrar till minskat transportbehov och ökade möjligheter för kommunens befolkning att nyttja kollektivtrafik. Ställningstaganden för ökade möjligheter att använda kollektivtrafik (buss och tåg) ger förutsättningar för att öka andelen som arbetspendlar med kollektiva färdmedel. Ett genomförande av planen bedöms därför ha en positiv inverkan på miljömålet.
Bara naturlig försurning	Se bedömning av Frisk luft.
Ingen övergödning	Genom att styra planerade utvecklingsområden till områden med kommunalt VA-minskar risken för utsläpp av näringsämnen från enskilda avlopp. Riktlinjer för LOD och tätortsnära grönområden bidrar till att föroreningar i vattnet renas lokalt och påverkan på recipienter minskar. Ett genomförande av planen bedöms därför ha en positiv inverkan på miljömålet.
Levande sjöar och vattendrag	Vikten av att bevara betydelsefulla vattenmiljöer påtalas i planen och restriktioner anges för exploatering som kan påverka dessa värden. Ett genomförande av planen bedöms därför ha en positiv inverkan på miljömålet.
Grundvatten av god kvalitet	Planerad exploatering har gjorts med hänsyn till grundvattentäkter i kommunen. Ett genomförande av planen bedöms inte få någon inverkan på miljömålet.

Miljöaspekt	Bedömd påverkan på miljökvalitetsmålen
Myllrande våtmarker	Våtmarkers värde för den biologiska mångfalden påtalas inom kommunen och restriktioner för exploatering som kan påverka våtmarker anges. Ett genomförande av planen bedöms därför ha en positiv inverkan på miljömålet.
Levande skogar	Nya naturreservat och stärkt grön infrastruktur bidrar till flera typer av ekosystemtjänster och skapar förutsättningar för artförekomst, friluftsliv och kulturupplevelser, trots att mindre skogsområden kan tas i anspråk. Ett genomförande av planen bedöms därför ha en positiv inverkan på miljömålet.
Ett rikt odlingslandskap	Vissa av utvecklingsområdena i planförslaget planeras på nuvarande jordbruksmark. Samtidigt bidrar ÖP 2040 till att öppen mark bevaras och brukas aktivt. Riktlinjer begränsar möjlighet till spridd bebyggelse på öppen mark. Ett genomförande av planen bedöms sammantaget ha en positiv inverkan på miljömålet.
Ett rikt växt- och djurliv	Den gröna infrastrukturen blir robustare med förbättrade förutsättningar för arter, tätortsnära natur och förstärkta ekosystemtjänster. Ett genomförande av planen bedöms sammantaget ha en positiv inverkan på miljömålet.
God bebyggd miljö	Ny bebyggelse placeras resurseffektivt utmed befintlig bebyggelse och infrastruktur. Satsningar görs på tillgängliga natur- och grönområden i närhet till bebyggelsen. Kulturvärden i den bebyggda miljön beaktas. Vissa av tillkommande bebyggelseområden placeras nära E16 samt järnvägen, varvid hänsyn till risk- och bullerfrågor blir särskilt viktig i den fortsatta planeringen av dessa områden. Ett genomförande av planen bedöms sammantaget ha en positiv inverkan på miljömålet.
Säker strålmiljö	Gällande regelverk avseende skyddsavstånd till kraftledningar förväntas att följas varvid miljömålet inte motverkas. Risker kopplade till markradon belyses i översiktsplanen. Ett genomförande av planförslaget bedöms inte motverka miljömålet.
Giftfri miljö	De områden som planeras för exploatering och där de finns misstänkta föroreningar ska utredas före vidare planering. I övrigt finns inga särskilda ställningstaganden kring markföroreningar eller sanering i planen. Ett genomförande av planförslaget bedöms inte motverka miljömålet.

8 Fortsatt arbete och uppföljning

Denna MKB är en del av samrådshandlingen av ÖP2040. Samrådet planeras hållas under hösten 2021 och då lämnas möjlighet för allmänheten och andra att ge synpunkter på miljökonsekvensbeskrivningen och förslaget till översiktsplan.

Efter samrådet sker därför en omarbetning av förslaget för att planen sedan kan gå ut på granskning där myndigheter och medborgare återigen får tycka till. Målet är att ha en färdigt antagen översiktsplan under våren 2022.

Därefter ska en planstrategi göras varje mandatperiod, där kommunen ska se över ÖP och MKB utifrån dess aktualitet.

Enligt 6 kap. miljöbalken ska en miljökonsekvensbeskrivning innefatta en redogörelse för de åtgärder som planeras för uppföljning och övervakning av den betydande miljöpåverkan som ett genomförande av planen eller programmet medför.

Miljöpåverkan av den nya översiktsplanen för Gagnefs kommun kommer att följas upp inom ramen för det befintliga miljöarbetet.

Syftet med uppföljningen är att se om åtgärderna bidrar till måluppfyllelse på ett önskvärt sätt, att kontrollera att negativa miljöeffekter inte blir större än avsett, samt att kunna upptäcka och åtgärda oförutsedda negativa miljöeffekter.

Åtgärdsförslag i samrådsversionen av miljökonsekvensbeskrivningen återfinns under respektive miljöaspekt i kapitel 5 under rubriken *Förslag till åtgärder.*

9 Referenser

Dalaluft, 2021. Rapportering av modellberäkning och objektiv skattning av luftkvalitet år 2020 – samverkansområdet Dalarna.
https://dalaluft.se/Rapporteringavluftkvalitet2020.pdf

Gagnefs kommun, 1998. Översiktsplan daterad 1998-09-23.

Gagnefs kommun, 2020. VA-plan för Gagnefs kommun.

Länsstyrelsen, 2018. Sammanfattande redogörelse inför Gagnefs kommuns aktualitetsprövning av översiktsplanen. Dnr: 401-11223-2017

Länsstyrelsen, 2021. Yttrande över avgränsningssamråd av Översiktsplan Gagnefs kommun 2040. Dnr: 401-1148-2021

Länsstyrelserna, 2012. Klimatanpassning i fysisk planering – Vägledning från länsstyrelserna

MSB, 2021. Översvämningsportalen.
https://gisapp.msb.se/Apps/oversvamningsportal/index.html

Maria Norell och Kjell Sundström, 1993. *Kulturmiljöer i Gagnefs kommun.* ISBN:9187466007

Naturvårdsverket, 2021. Sveriges miljömål.
https://www.sverigesmiljomal.se/

Räddningstjänsten Dala Mitt
http://www.dalamitt.se/se/om-oss/styrdokument__194_

SMHI, 2021. Nationella emissionsdatabasen – statistik för Gagnefs kommun.
https://nationellaemissionsdatabasen.smhi.se/

Vatteninformationssystem Sverige (VISS), 2021.
https://viss.lansstyrelsen.se/Maps.aspx